

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra pedagogiky

**SPECIÁLNÍ VZDĚLÁVACÍ POTŘEBY ŽÁKŮ S
POSTIŽENÍM Z POHLEDU
UČITELŮ ZŠ**

Diplomová práce

Autor: Zuzana Malá

Vedoucí diplomové práce: PaedDr.Eva Suchánková,PhD

**SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS OF HANDICAPED
PUPILS FROM THE POINT OF VIEW OF THE
ELEMENTARY SCHOOLS TEACHERS**

Diploma work

ANOTACE

Práce pojednává o školské integraci dětí s postižením do běžných základních škol a o stupních integrace. Podává legislativní východiska, definuje speciální pedagogiku a teoreticky vymezuje speciálně vzdělávací potřeby žáků s postižením zraku, sluchu, narušenou komunikační schopností, tělesným postižením a kombinovanými vadami. Definuje cíl práce, charakterizuje šetřený vzorek a popisuje metody a metodiku šetření. Výsledky šetření znázorňuje pomocí tabulek a koláčových grafů. V závěru se vyjadřuje ke stanoveným hypotézám.

ABSTRACT

The diploma work deals with the school integration of handicapped children into basic schools and with the grades of this integration. It provides the legislative background, defines special pedagogy and outlines the theoretical essentials of the educational needs of pupils with visual and hearing impairments, pupils with communication disorder, with physical handicap and combined impairments. The diploma work also defines its objectives, characterises the studied sample of respondents and describes the research methods and methodology. The research results are shown in tables and diagrams. The work is concluded with an analysis of the stated hypotheses.

Děkuji paní PaedDr. Evě Suchánkové, PhD, nejen za její odborné konzultace a rady, ale i za laskavý přístup a ochotu spolupracovat, které mi věnovala v celém průběhu zpracování mé diplomové práce.

Prohlašuji, že jsem svou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury.

V Českých Budějovicích dne 5. dubna 2009

podpis.....

OBSAH

Teoretická část

1. INTEGRACE

1. 1 Integrace, inkluze a mainstreaming.....	1
1.2 Školská integrace a její úspěšnost.....	3
1.3 Stupně a formy integrace	5
1. 3. 1 stupně integrace.....	5
1. 3. 2 formy integrace.....	8

2.SYSTÉM VZDĚLÁVÁNÍ ŽÁKŮ SE SPECIÁLNÍMI VZDĚLÁVACÍMI POTŘEBAMI V ČESKÉ REPUBLICE

2.1 Legislativní východiska.....	9
2.2 Poradenství a intervence.....	12
2. 2. 1 speciálně pedagogické poradenství.....	12

3. SPECIÁLNÍ PEDAGOGIKA.....

4. SPECIÁLNÍ VZDĚLÁVACÍ POTŘEBY POSTIŽENÝCH ŽÁKŮ

4. 1 SPECIÁLNÍ VZDĚLÁVACÍ POTŘEBY ŽÁKŮ S POSTIŽENÍM ZRAKU

4. 1. 1 žáci s postižením zraku.....	16
4. 1. 2 integrování žáci se zrakovým postižením	16
4. 1. 3 materiálně technické zabezpečení školy.....	17
4. 1. 4 kompenzační pomůcky.....	19

4. 2 SPECIÁLNÍ VZDĚLÁVACÍ POTŘEBY ŽÁKŮ S POSTIŽENÍM SLUCHU

4. 2. 1 žáci s postižením sluchu.....	21
4. 2. 2 zásady integrace sluchově postižených žáků.....	22

4.2.3 kompenzační pomůcky.....	24
4. 3 SPECIÁLNÍ VZDĚLÁVACÍ POTŘEBY ŽÁKŮ S NARUŠENÍM KOMUNIKAČNÍ SCHOPNOSTI.....	26
4. 3. 1 žáci s narušenou komunikační schopností.....	26
4. 3. 2 zásady integrace žáků s narušenou komunikační schopností.....	27
4. 4 SPECIÁLNÍ VZDĚLÁVACÍ POTŘEBY ŽÁKŮ S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM	
4.4.1 žáci s mentálním postižením a základní podmínky jejich integrace.....	28
4.4.2 autističtí žáci a základní podmínky jejich integrace	30
4. 5 SPECIÁLNÍ VZDĚLÁVACÍ POTŘEBY ŽÁKŮ S TĚLESNÝM POSTIŽENÍM	
4.5.1 žáci s tělesným postižením.....	33
4.5.2 základní podmínky integrace tělesně a zdravotně postižených.....	34
4.5.3 kompenzační pomůcky.....	35
4. 6 SPECIÁLNÍ VZDĚLÁVACÍ POTŘEBY ŽÁKŮ S KOMBINOVANÝM POSTIŽENÍM	
4. 6. 1 žáci s kombinovaným postižením.....	36
4. 6. 2 zásady a podmínky integrace.....	36
4. 6. 3 kompenzační pomůcky.....	37
 <u>Praktická část</u>	
5. CÍL VÝZKUMNÉ SONDY.....	38
6. CHARAKTERISTIKA ŠETŘENÉHO VZORKU.....	38
7. METODY A METODIKA ŠETŘENÍ.....	39
8. STANOVENÉ HYPOTÉZY.....	40
9. VÝSLEDKY ŠETŘENÍ A JEJICH INTERPRETACE	
9. 1 VYHODNOCENÍ DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ- UČITELÉ.....	42
9. 2 VYHODNOCENÍ DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ- RODIČE.....	66

ZÁVĚR	79
SHRNUTÍ	82
LITERATURA	83
SEZNAM PŘÍLOH	86

ÚVOD

V současné době jsou žáci se speciálními vzdělávacími potřebami častým tématem diskuzí. Cílem dnešního vzdělávání je vytvořit demokratické a humánní školy, které by měli všem dětem, žákům a studentům poskytnout stejné šance na dosažení odpovídajícího stupně vzdělání. Skutečnost, že výchova a vzdělávání dětí a mladistvých s postižením díky integračním trendům přestala být doménou speciálního školství, je nejvíce zásadní změnou, ke které v České Republice došlo po roce 1989. Nutná změna pohledu společnosti na osoby s postižením si tedy vyžádala umožnění běžného vzdělávání i dětem s handicapem.

Listina práv a svobod, která je svým článkem 33 součástí ústavy České republiky, zajišťuje právo na vzdělávání všem dětem. Je v ní zdůrazněno, že je nezbytné nedělat rozdíly mezi dětmi intaktními a dětmi s handicapem. Zaměřuje se na dítě v celé šíři jeho osobnosti a sociálních vztahů. Otázka speciálních a specializovaných tříd a škol je řešena vyhláškou MŠMT ČR O speciálních mateřských a základních školách.

I přesto, že se integrování žáků se speciálními vzdělávacími potřebami se potýká s některými problémy a nedostatky, lze obecně říci, že integrace je pro ně i pro intaktní společnost velice přínosná. Je třeba mít však na paměti, že nucená integrace bez dostatečného zajištění podpory a podmínek, vede k nadměrné zátěži a vypětí, jak pro postiženého žáka, tak ze strany jeho okolí. Aby byl proces začleňování úspěšný, je nezbytné vymezit základní vzdělávací potřeby integrovaných žáků tak, aby byli učitelé dostatečně kompetentní pro jejich výchovu a vzdělávání.

Poněvadž mě zajímalo, jak dalece jsou učitelé základních škol a víceletých gymnázií připraveni uplatňovat metody a metodiku speciálního vzdělávání v případě, že je k nim do třídy takový žák integrován, rozhodla jsem se věnovat tomuto tématu svou diplomovou práci a pokusím se pomocí dotazníkové metody vymezit, jaké jsou tyto speciálně vzdělávací potřeby žáků s jednotlivým druhem postižení a jak dalece jsou v současné době učitelé připraveni handicapované žáky integrovat.

Motto: „Práci nejsou jen tak zvané velké činy, práci je také práce mozolná, kterou nevykonávají pouze rekové, ale také lidé malí a ponížení, o nichž historie ještě vypravovat neumí, práci není jen obětovat život v lomozném ryku válečném, na něž upírají zraky nejen vrstevníci, nýbrž i potomkové, práci je hlavně obětovat bližšímu své síly a obětovat mu je práci vytrvalou (T. G. Masaryk).“

Teoretická část

1. INTEGRACE

1. 1 INTEGRACE, INKLUZE A MAINSTREAMING

Pro označení začleňování žáků se specifickými vzdělávacími potřebami do běžných škol existuje mnoho různých termínů. Nejčastěji ovšem zmiňujeme pojem integrace nebo integrované vzdělávání. Pojem integrace (scelení, ucelení, úplnost) je v pedagogice chápán různým způsobem a má různý význam. Pedagogický slovník definuje tento termín jako *„přístupy a způsoby zapojení žáků se zvláštními vzdělávacími potřebami do hlavních proudů vzdělávání a do běžných škol“* (Průcha, Walterová, Mareš, 2001).

Dále můžeme integraci chápat jako spojování částí do celku. V užším slova smyslu znamená integrace sjednocování postojů, hodnot, chování a směřování aktivit různého smyslu. Ovlivňuje jak interpersonální a skupinové vztahy, tak identitu jednotlivců a skupin. Její potřeba vzniká při kontaktu dvou navzájem se odlišujících jevů, situací, postojů nebo aktivit (Jesenský, 1998).

Možnosti integrace jsou individuálně a skupinově různé. Míra začlenění postiženého závisí na míře jeho samostatnosti a na míře závislosti na pomoci druhých lidí. Společenský status postiženého závisí na tom, jak se dokáže uplatnit v hlavním proudu společenských aktivit (Jesenský, 1995). Jesenský používá navíc termín pedagogická integrace. Znamená dynamický, postupně se rozvíjející jev, ve kterém dochází k partnerskému soužití postižených a intaktních na úrovni vzájemně vyvážené adaptace během jejich výchovy a vzdělávání a při jejich aktivním podílu na řešení výchovně vzdělávacích situacích (Jesenský 1995). Autor tímto poukazuje na fakt, že škola není jedinou institucí, která má vliv na proces integrace a existuje tak i integrace mimo prostředí školy.

Myšlenku integrace vystihuje i definice Dr. Bürliho, uznávaného švýcarského odborníka v oblasti integrativní speciální pedagogiky. *„Integrace je snaha poskytnout v různých formách výchovu a vzdělání jedinci se specifickými vzdělávacími potřebami v co možná nejméně restriktivním prostředí, které optimálně odpovídá jeho skutečným potřebám (Vítková, 2004).“*

Mnozí specialisté však raději dávají přednost přesnějšímu termínu inkluze, inkluzivní vzdělávání, což je hnutí usilující o vytváření podmínek pro integrované vzdělávání žáků i těžce postižených (např. s těžkou mentální retardací, s kombinovanými poruchami (Průcha, Walterová, Mareš, 2001). Slovo inkluze pochází z anglického „include“ či „inclusion“ a znamená zařazení, zahrnutí, resp. začlenění. Je založeno na otevřenosti a schopnosti školy vyučovat ve třídách společně žáky s různým typem zdravotního postižení či znevýhodnění, s různými možnostmi a nadáním (<http://www.modernivyucovani.cz>).

Kocurová (2002) přehledně vymezuje vztah mezi integrací a inkluzí takto:

Integrace	Inkluze
zaměření na potřeby jedince s postižením	zaměření na potřeby všech vzdělávaných
expertízy specialistů	expertízy běžných učitelů
speciální intervence	dobrá výuka pro všechny
prospěch pro integrovaného žáka	prospěch pro všechny žáky
dílčí změna prostředí	celková změna školy
zaměření na vzdělávaného žáka s postižením	zaměření na skupinu a školu
speciální programy pro žáka s postižením	celková strategie učitele
hodnocení studenta expertem	hodnocení učitelem, zaměření na vzdělávací faktory

Dalším termínem pocházejícím z anglického jazyka pro označení začleňování žáků se specifickými vzdělávacími potřebami je tzv. „mainstreaming.“ V překladu znamená „splývání s hlavním proudem“ a označuje snahy a opatření k tomu, aby děti se

speciálními vzdělávacími potřebami, zvláště se zdravotními handicapy, byly zařazovány do běžných tříd a vzdělávány nikoli odděleně, ale zároveň s ostatní populací dětí (Průcha, Walterová, Mareš, 2001).

Podle mezinárodního dokumentu Úmluvy o právech dítěte (www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-o-pravech-ditete.pdf) je cílem integrace, inkluze poskytnout dětem, žákům s postižením společnou zkušenost se zdravými spolužáky a přitom respektovat jejich specifické potřeby.

1.2 ŠKOLSKÁ INTEGRACE A JEJÍ ÚSPĚŠNOST

(Michalík, 2000 s. 105) stanovil následující faktory, které ovlivňují úspěšnost procesu integrace. Zmíněné faktory jsou obecně platné pro integraci dětí se všemi druhy postižení.

- Rodiče a rodina
- Škola
- Učitelé
- Poradenství a diagnostika
- Forma a integrace
- Prostředky speciálně pedagogické podpory:
  - podpůrný učitel
  - osobní asistent
  - doprava dítěte
  - kompenzační a učební pomůcky
  - úprava vzdělávacích podmínek
- Další faktory
  - architektonické bariéry
  - sociálně psychologické mechanismy
  - organizace zdravotně postižených

Důležitými hledisky v rozhodování o integraci dítěte jsou následující (Pipeková, 2006):

- složky školní zralosti (rozumová, tělesná, sociální)
- osobnostní rysy dítěte s postižením (flexibilita, závislost na rodičích, schopnost komunikace, navázání vztahů apod.)

- vybavení vybrané školy (materiální i personální)
- umístění školy (v případě školy pro zrakově postižené je nutné zvážit schopnost dítěte zvládnout případné umístění na internát)
- druh a stupeň postižení (v případě progresivní vady je vhodné včasné nacvičení práce s kompenzačními pomůckami a samostatného pohybu a prostorové orientace apod.)
- vyrovnání se dítěte s postižením

Internetový zdroj (sp.martjas.com/ke_stazeni/oftalmopedie/oftalmopedie.ppt) dále zmiňuje, že základní podmínkou úspěšné integrace je vyvážená spolupráce všech zúčastněných stran. Těmi má na mysli rodinu žáka, ředitele školy, pedagogický sbor, pedagogického popř. osobního asistenta, poradenská zařízení SPC, odborné lékaře i žáka samotného. V neposlední řadě mají nesporný vliv na úspěšnou integraci i spolužáci daného studenta. Základním článkem celého týmu je však rodič, který nese největší podíl zodpovědnosti a má největší vliv na dítě.

Úspěšný proces integrace je dlouhodobým a komplikovaným procesem, který je ovlivňován celou řadou negativních faktorů. Jako nejvýznamnější z nich uvádí server *sp.martjas.com* následující:

- nedostatek kvalifikovaných pedagogů na ZŠ (studium speciální pedagogiky na PF)
- vysoké počty žáků ve třídě, nutnost asistenta pedagoga
- nedostatek financí školy pro materiálně technické zabezpečení
- špatná finanční motivace pro učitele
- nedostatek času na výuku speciálních dovedností (integrace na úkor kvality nebo na úkor vzdělání ostatních žáků)
- ochota samotného žáka k integraci
- spolupráce s rodinou
- podpora poradenského zařízení /SPC PPP
- spolupráce s ostatními pedagogy/I.st. - II. st. ZŠ/

1.3 STUPNĚ A FORMY INTEGRACE

1. 3. 1 STUPNĚ INTEGRACE

Stupně pedagogické integrace z hlediska narušení společenských vztahů podle Jána Jesenského (1995) :

STUPEŇ OZNAČENÍ A CHARAKTERISTIKA

1.	Plná integrace v jakémkoli výchovně vzdělávacím prostředí bez použití speciálních pomůcek s vysokým sociálním statusem.
2.	Podmíněná integrace v jakémkoli výchovně vzdělávacím prostředí s použitím osobních kompenzačních a reedukačních pomůcek s vysokým sociálním statutem.
3.	Snížená integrace vázaná na technické a jiné úpravy výchovně vzdělávacího prostředí, používání speciálních pomůcek, s mírně sníženým sociálním statusem.
4.	Ohraničená integrace v technicky upraveném výchovně vzdělávacím prostředí s použitím speciálních pomůcek a s výběrovým uplatňováním speciálních metod se sníženým sociálním statusem.
5.	Vymezená integrace na upraveném výchovně vzdělávacím prostředí a použitím speciálních pomůcek, a pravidelným uplatňováním speciálních metod v průměrném rozsahu při uchování přijatelného sociálního statusu.
6.	Redukovaná integrace na upraveném výchovně vzdělávacím prostředí a použitím speciálních pomůcek, s pravidelným uplatňováním speciálních metod v převládajícím rozsahu při přijatelném sociálním statusu.
7.	Narušená integrace na upraveném výchovně vzdělávacím prostředí s použitím speciálních pomůcek, s uplatněním speciálních metod v plném rozsahu při zachování integračních cílů a obsahů při sníženém sociálním statusu.
8.	Segregovaná výchova a vzdělání v upravených podmínkách, s použitím speciálních pomůcek, s uplatněním speciálních metod v plném rozsahu se zachováním integračních cílů a obsahů s omezeným sociálním statusem.
9.	Vysoce segregovaná výchova a vzdělání ve speciálně upraveném prostředí s použitím pomůcek, s uplatněním speciálních metod v plném rozsahu při uplatnění reedukace integračních cílů a obsahů a s podstatně omezeným sociálním statusem.

Světová zdravotnická organizace (WHO) ve své mezinárodní klasifikaci poruch, nemocí a handicapů rozlišuje 8 různých stupňů, které vychází z míry narušení společenských vztahů postiženého jedince. Dělení je následující (Michalík, 2000).

- 1. sociálně integrovaný**- plně se účastní všech společenských činností
- 2. účast inhibovaná**- zahrnuje osoby, u nichž existence postižení vyvolává určitou nevýhodu, která může znamenat mírné omezení plné účasti
- 3. omezená účast** – osoby se neúčastní obvyklých společenských činností plně, jejich postižení negativně ovlivňuje například manželství, sexuální život apod.
- 4. zmenšená účast**- v důsledku postižení nejsou osoby schopné navázat náhodné kontakty a jejich účast ve společenském životě je omezena na přirozené komunitární vztahy- rodina, domov, pracoviště apod.
- 5. ochuzené vztahy**- zde je kladen důraz na omezení ve fyzickém, sociálním a psychickém vývoji bez tendencí ke zlepšení
- 6. redukované vztahy**- v důsledku postižení jsou jedinci schopni udržovat vztahy pouze k vybrané a omezené skupině či jedinci
- 7. narušené vztahy**- jde o jedince, kteří nejsou schopni udržovat trvalejší vztahy s ostatními lidmi, změny chování působí negativně i v prostředí přirozené skupiny
- 8. společensky omezené vztahy**- jde o osoby, jejichž schopnost míry integrace je nezjistitelná právě pro jejich izolovanost. Půjde o specifické případy úplné segregace.

Vítková (2004) považuje integraci za vzájemný proces přibližování obou stran. Obě strany se mění a roste jejich oboustranná pospolitost a sounáležitost. Cílem integrace je vytvoření rovnosti šancí a vzájemného porozumění mezi postiženými a nepostiženými. Vzájemnost procesu přiblížení může být různě akceptována.

Uvádí 3 procesy přizpůsobování:

Asimilace -znamená, že se znevýhodněný jedinec vpořádá se způsoby chování většiny a v co nejvyšší možné míře je převezme. Asimilace se týká především lehčích typů postižení a objevuje se v zemích s menší snahou o integraci.

Akomodace – dochází k uznávání svébytných práv postiženého. Tlak na přizpůsobení je kladen v první řadě na většinu. Proces akomodace vede k částečné integraci.

Adaptace -požaduje oboustranné přizpůsobení postižených a nepostižených. Cílem je smíření s odporujícími stanovisky a přiblížení většiny postiženému jedinci a naopak. Výsledkem je dynamický proces vzájemného přizpůsobování. Adaptace vede k rozsáhlým, brzy začínajícím, stále probíhajícím a interaktivním formám integrace.

Michalík (2000) znázorňuje následující schéma integrace, které vychází ze zkušeností evropských zemí. Vytyčil tyto dva základní protipóly:

A. Dítě – žák se zdravotním postižením ve speciálním zařízení (škole, ústavu) - tzv. segregace

B. Dítě – žák se zdravotním postižením ve skupině (třídě) dětí zdravých – tzv. integrace

Mezi oběma krajními mezemi možných forem vzdělávání dětí s postižením existuje široká škála možností a praktických způsobů:

A1. Dítě se zdravotním postižením tráví ve speciálním zařízení všechnen čas, jeho vzdělávání se odehrává výlučně v daném zařízení.

A2. Dítě se zdravotním postižením je umístěno ve speciálním zařízení. V jeho vzdělávání se počítá i s občasnou, ovšem pravidelnou a organizovanou formou vzdělávání v prostředí zdravých dětí. V praxi se jedná o exkurze, návštěvy, individuální vzdělávací pobyty v běžných školách dětí umístěných v ústavech sociální péče apod.

A3. Dítě se zdravotním postižením je umístěno ve speciálním zařízení, navštěvuje však běžnou školu v sídle ústavu nebo v jeho okolí.

B1. Dítě pobývajícím v přirozeném komunitním prostředí (rodina, náhradní rodinná výchova) je vzděláváno ve speciálním zařízení zpravidla s ostatními dětmi s daným typem a stupněm postižení.

B2. Dítě pobývajícím v přirozeném komunitním prostředí je vzděláváno v běžném školském zařízení ve speciálním prostředí. Jedná se o organizační formu speciálních tříd, které mohou být ustanoveny při mateřských i základních školách.

B3. Dítě s postižením pobývá v přirozeném komunitním prostředí a je vzděláváno v běžném školském zařízení v prostředí skupiny (třídy) zdravých dětí.

1. 3. 2 FORMY INTEGRACE

Rodiče dítěte mají možnost zvolit způsob vzdělávání v běžné škole nebo ve škole speciální. V případě, že se rozhodnou integrovat, si mohou zvolit ze třech základních forem integrace- **individuální integrace** (v běžné škole), **integrace skupinové** (ve třídě zřízené pro žáky se zdravotním postižením v běžné škole), ve škole samostatně zřízené pro žáky se zdravotním postižením), anebo zvolí **kombinaci** těchto variant. Zařazení žáka se zdravotním postižením do některé formy speciálního vzdělávání provádí ředitel školy na základě doporučení školského poradenského zařízení a souhlasu zákonného zástupce žáka nebo zletilého žáka. Dojde-li k významné změně speciálních vzdělávacích potřeb žáka, přezkoumá školské poradenské zařízení režim speciálního vzdělávání a případně navrhne úpravu tohoto režimu. Především pro individuálně integrovaného žáka a žáka s hlubokým mentálním postižením se stanoví individuální vzdělávací plán (www.msmt.cz).

Hájková (2005) vyčleňuje dvě skupiny, jejichž společným cílem je překonání oddělené péče o postižené a intaktní děti:

Integrativní skupina

Nabízí takový způsob společné výchovy, který je z hlediska vlastního přístupu dalším vývojovým stupněm speciální péče, z hlediska struktury se ovšem jedná o kombinaci speciální a běžné skupiny. Svými podmínkami nabízí možnosti vytvoření individuálních programů pro každé jednotlivé dítě ve skupině, přičemž umožňuje zajistit i přiměřenou speciální podporu dětem se speciálními potřebami.

Integrace jednotlivců (individuální integrace)

Integrace jednotlivců (individuální integrace) do běžných základních škol, je přijímání jednotlivých dětí se speciálními potřebami do základní školy v místě bydliště. Tato forma se uskutečňuje buď na výslovné přání rodičů či jiných zákonných zástupců dítěte, často také v případech, kdy ke znevýhodnění dítěte došlo teprve po přijetí do základní školy, tj. v průběhu docházky, a vzhledem k předchozí adaptaci dítěte jeho vyřazení už není žádoucí.

2. SYSTÉM VZDĚLÁVÁNÍ ŽÁKŮ SE SPECIÁLNÍMI VZDĚLÁVACÍMI POTŘEBAMI V ČESKÉ REPUBLICE

2.1 LEGISLATIVNÍ VÝCHODISKA

V Listině práv a svobod, která je svým článkem 33 součástí Ústavy ČR, má každé dítě právo na vzdělání. Zejména v průběhu posledních let byla zpochybněna vhodnost odděleného systému speciálního školství z hlediska lidských práv i z hlediska efektivity. V České republice se situace od segregace žáků se speciálními vzdělávacími potřebami začala obracet po roce 1989, jedním z nejdůležitějších momentů bylo zejména přijetí vyhlášky 291/1991 o základních školách, ve které byla poprvé explicitně zmíněna možnost začlenění dítěte s postižením do běžné školy. Do hlavního výchovně – vzdělávacího proudu jsou začleněni žáci s lehčím až středně těžkým postižením.

Česká Republika podle Pipekové (1998) prochází procesem transformace. Cílem je vytvoření demokratické a humánní školy, která by dávala všem členům společnosti stejné šance na dosažení odpovídajícího stupně vzdělání.

Od 1. ledna 2005 nabyl účinnosti školský zákon č. 561/2004, ve vyhlášce č. 73/2005 (O vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálně vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných). Uvádí, že školní docházka se realizuje buď na základní škole speciální formou integrace na běžných základních školách, nebo ve speciálních třídách základních škol. Vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálně vzdělávacími potřebami probíhá podle tohoto zákona v předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání. Dítětem, žákem nebo studentem se speciálně vzdělávacími potřebami je podle § 16 zák. č. 561/2004 Sb. osoba se:

- **zdravotním postižením** (mentální, tělesné, zrakové nebo sluchové postižení, vady řeči, souběžné postižení více vadami, autismus a vývojové poruchy učení nebo chování)
- **zdravotním znevýhodněním** (zdravotní oslabení, dlouhodobá nemoc nebo lehčí zdravotní poruchy vedoucí k poruchám učení a chování, které vyžaduje zohlednění při vzdělávání).
- **sociálním znevýhodněním** (rodinné prostředí s nízkým sociálně kulturním postavením, ohrožení sociálně patologickými jevy, nařízená ústavní výchova nebo uložená ochranná výchova, nebo postavení azylanta a účastníka řízení o udělení azylu na území ČR).

Podpůrnými opatřeními při speciálním vzdělávání se pro účely této vyhlášky rozumí využití speciálních metod, postupů, forem a prostředků vzdělávání, kompenzačních, rehabilitačních a učebních pomůcek, speciálních učebnic a didaktických materiálů, zařazení předmětů speciálně pedagogické péče, poskytování pedagogicko-psychologických služeb, zajištění služeb asistenta pedagoga, snížení počtu žáků ve třídě, oddělení nebo studijní skupině nebo jiná úprava organizace vzdělávání zohledňující speciální vzdělávací potřeby žáka (www.msmt.cz).

Paragraf §6 vyhlášky č. 73/2005 pojednává o individuální vzdělávací plán (IVP). Tento program se stanoví v případě potřeby především pro individuálně integrovaného žáka nebo žáka s hlubokým mentálním postižením, případně také pro žáka skupinově integrovaného nebo pro žáka speciální školy. Vychází ze školního vzdělávacího programu příslušné školy a závěrů speciálně pedagogického vyšetření.

IVP obsahuje:

- a) údaje o obsahu, rozsahu, průběhu a způsobu poskytování individuální speciálně pedagogické nebo psychologické péče žákovi včetně zdůvodnění
- b) údaje o cíli vzdělávání žáka, časové a obsahové rozvržení učiva, včetně případného prodloužení délky středního nebo vyššího odborného vzdělávání, volbu pedagogických postupů, způsob zadávání a plnění úkolů, způsob hodnocení, úpravu konání závěrečných zkoušek, maturitních zkoušek nebo absolutoria
- c) vyjádření potřeby dalšího pedagogického pracovníka nebo další osoby podílející se na práci se žákem a její rozsah; u žáka střední školy se sluchovým postižením a studenta vyšší odborné školy se sluchovým postižením se uvede potřebnost nezbytných tlumočnických služeb a jejich rozsah, případně další úprava organizace vzdělávání
- d) seznam kompenzačních, rehabilitačních a učebních pomůcek, speciálních učebnic a didaktických materiálů nezbytných pro výuku žáka nebo pro konání příslušných zkoušek
- e) jmenovité určení pedagogického pracovníka školského poradenského zařízení, se kterým bude škola spolupracovat při zajišťování speciálních vzdělávacích potřeb žáka

- f) návrh případného snížení počtu žáků ve třídě běžné školy, kde se žák vzdělává
- g) předpokládanou potřebu navýšení finančních prostředků nad rámec prostředků státního rozpočtu poskytovaných podle zvláštního právního předpisu
- h) závěry speciálně pedagogických, popřípadě psychologických vyšetření

(5) Individuální vzdělávací plán je vypracován zpravidla před nástupem žáka do školy, nejpozději však 1 měsíc po nástupu žáka do školy nebo po zjištění speciálních vzdělávacích potřeb žáka. Individuální vzdělávací plán může být doplňován a upravován v průběhu celého školního roku podle potřeby.

(6) Za zpracování individuálního vzdělávacího plánu odpovídá ředitel školy. Individuální vzdělávací plán se vypracovává ve spolupráci se školským poradenským zařízením a zákonným zástupcem žáka nebo zletilým žákem.

(7) Ředitel školy seznámí s individuálním vzdělávacím plánem zákonného zástupce žáka nebo zletilého žáka, který tuto skutečnost potvrdí svým podpisem.

(8) Školské poradenské zařízení sleduje a dvakrát ročně vyhodnocuje dodržování postupů a opatření stanovených v individuálním vzdělávacím plánu a poskytuje žákovi, škole i zákonnému zástupci žáka poradenskou podporu. V případě nedodržování stanovených opatření informuje o této skutečnosti ředitele školy (www.msmt.cz).

Paragraf §7 vyhlášky č. 73/2005 stanovuje pro žáky možnost využití pomoci **pedagogického asistenta**, který je prostředníkem mezi učitelem a žákem. Úkolem asistenta pedagoga je například pomáhat těžce zrakově postiženému žákovi s orientací ve škole, ve třídě, procvičovat s ním prostorovou orientaci, nacvičovat základní trasy (toalety, jídelna, šatna, tělocvična) do té doby, než bude žák tyto trasy schopen absolvovat samostatně. Spolužákům má vysvětlit, jak jednat se zrakově postiženým spolužákem. Snaží se, aby žák zapadl do třídního kolektivu a nebyl z něho vyčleňován. Motivuje žáka navazovat kontakty se spolužáky. Hlavními činnostmi asistenta pedagoga jsou podle (www.msmt.cz) - pomoc žákům při přizpůsobení se školnímu prostředí, pomoc pedagogickým pracovníkům školy při výchovné a

vzdělávací činnosti, pomoc při komunikaci se žáky, při spolupráci se zákonnými zástupci žáků a komunitou, ze které žák pochází.

2.2 PORADENSTVÍ A INTERVENCE

2. 2. 1 SPECIÁLNĚ PEDAGOGICKÉ PORADENSTVÍ

Speciální pedagog, psycholog a sociální pracovník tvoří základní odborný tým speciálně pedagogického centra (SPC), které navazuje na činnost střediska rané péče. Dle druhu a stupně zdravotního postižení klientů jednotlivých SPC může být tým doplněn dalšími odbornými pracovníky. Obsahem činnosti tohoto týmu je zabezpečovat speciálně pedagogickou, psychologickou a další potřebnou podpůrnou péči klientům se zdravotním postižením a poskytovat jim odbornou pomoc v procesu pedagogické a sociální integrace ve spolupráci s rodinou, školami, školskými a dalšími zařízeními a odborníky. Činnost je zaměřena zejména na podporu klientů v předškolním věku v péči rodičů (zákonných zástupců), na podporu klientů integrovaných do škol a školských zařízení, na podporu klientů s těžkým a kombinovaným zdravotním postižením, kteří nemohou docházet do školy, zpravidla ve věku od 3 do 19 let. Poskytování této služby je zaručeno vyhláškou č. 72/2005 Sb. V rámci komplexní odborné poradenské péče tým SPC zabezpečuje zejména:

- depistáž klientů se zdravotním postižením (dle specializace SPC) ve spádové oblasti stanovené zřizovatelem
- speciálně pedagogickou, psychologickou a sociální diagnostiku klientů se zdravotním postižením
- poradenské, konzultační, terapeutické a metodické činnosti pro klienty, jejich rodiče nebo osoby odpovědné za výchovu a pro pedagogické pracovníky
- speciálně pedagogické stimulační a vzdělávací činnosti u integrovaných klientů se zdravotním postižením a u klientů s těžkým a kombinovaným postižením
- participaci při přípravě a zpracovávání individuálních výchovně-vzdělávacích a stimulačních programů pro děti a žáky integrované do běžných škol
- zpracovávání odborných podkladů a posudků pro potřeby správních rozhodnutí o zařazení do systému vzdělávání a pro potřeby dalších správních řízení
- poradenství k volbě vzdělávací cesty (kariérové poradenství) pro klienty se zdravotním postižením

- odborné činnosti v rámci prevence sociálně patologických jevů ohrožujících klienty se zdravotním postižením
- informační činnosti a propagaci služeb SPC v širší veřejnosti

3. SPECIÁLNÍ PEDAGOGIKA

Speciální pedagogika je samostatným vědním oborem, který zkoumá zákonitosti speciální výchovy a vzdělávání a přípravy pro pracovní a společenské uplatnění jedinců, kteří jsou znevýhodněni, handicapováni v důsledku mentálního, smyslového, motorického postižení či sociálního znevýhodnění.

Cílem je vychovávat, vyučovat a vzdělávat jedince se speciálními potřebami tak, aby se nejen vnitřně vyrovnali se svým postižením (poruchou, omezením, narušením, defektem, znevýhodněním), ale aby se přes všechna individuální omezení dokázali včlenit do pracovního procesu a do globální společnosti (Renotírová, Ludíková, 2003).

Novosad, Švingalová (2002) se zamýšlí nad termíny, se kterými se můžeme běžně setkat ve speciální pedagogice či sociální práci a dochází k tomuto schématu:

SUMA FAKTORŮ ZNEVÝHODNĚNÍ

Soubor znevýhodňujících (handicapujících) činitelů, které v individuální míře ovlivňují, resp. determinují kvalitu života zdravotně postižených jedinců a které reflektují postoje společnosti k lidem se zdravotním postižením, tedy k těm, kteří se vymykají běžným představám a nějak se odlišují od majoritou, resp. intaktními lidmi, obecně uznávané normy.

VADA	POSTIŽENÍ	HANDICAP
Fyziologická (nebo) anatomická anomálie <ul style="list-style-type: none"> • Porucha (orgánová, funkční) • Odlišnost či znetvoření	Omezení a (nebo) ztráta určitých funkcí <ul style="list-style-type: none"> • Snížení schopností • Omezení výkonnosti • Zbrzdění celkového vývoje • Ztížení podmínek -pro celistvý a rovnoměrný psychický vývoj a vytváření sociálních dovedností, ohrožení deprivacími vlivy	Redukce příležitosti uspokojování potřeb individua a výkonu běžných občanských kompetencí, sociální izolace <ul style="list-style-type: none"> • Redukce šancí při vzdělávání, pracovním a společenském uplatnění • Sociokulturní znevýhodnění

Tradiční Sovákův systém členění speciální pedagogiky dle jednotlivých druhů postižení vyčleňuje následující disciplíny: (Renotiérová , Ludíková, 2003)

Psychopedie- speciální pedagogika pro osoby s mentální retardací

Tyflopédie- speciální pedagogika pro osoby se zrakovým postižením

Etopedie- speciální pedagogika obtížně vychovatelných, osob s poruchami chování

Logopedie- speciální pedagogika osob s narušenou komunikační schopností

Surdepédie- speciální pedagogika osob sluchově postižených

Somatopedie- speciální pedagogika osob s postižením hybnosti, tj. tělesně postižených, nemocných a zdravotně oslabených

Speciální pedagogika osob s kombinovanými vadami- tj. osob s více vadami, defekty

Speciální pedagogika osob s parciálními nedostatky- tj. osob se specifickými poruchami učení, chování a pozornosti

Jednotlivé kategorie postižených dětí, mládeže a dospělých vyžadují zcela specifické formy výchovy, vzdělávání a přípravy pro pracovní a společenské začlenění (Renotiérová, Ludíková, 2003).

Všechny disciplíny speciální pedagogiky se snaží o integraci postižených občanů do adekvátní reality. Vítková (1998, s. 18) pojímá tento druh integrace jako „*vytváření společenství, jehož jsou zdraví i zdravotně postižení rovnoprávnými členy, jako společné soustředění sil k ochraně a pomoci každému jednotlivci a vzájemné partnerské přijímání ve všech oblastech společenského života.*“

4. SPECIÁLNÍ VZDĚLÁVACÍ POTŘEBY POSTIŽENÝCH ŽÁKŮ

4. 1 SPECIÁLNÍ VZDĚLÁVACÍ POTŘEBY ŽÁKŮ S POSTIŽENÍM ZRAKU

4. 1. 1 ŽÁCI S POSTIŽENÍM ZRAKU

Tyflopedie je disciplína speciální pedagogiky, která se zabývá problematikou výchovy, vzdělávání a rozvoje osob se zrakovým postižením. Tento název pochází z řeckého tyflos -slepý, paidea– výchova. *Smykal (2006) definuje tyflopedii (tyflopedagogiku) jako speciálně pedagogickou disciplínu, jež se zabývá teorií a praxí výchovy a vzdělávání zrakově těžce postižených dětí i dospělých.*

Objektem tyflopedie je osoba se zrakovým postižením. Tento obor chápe jedince se zrakovým postižením jako osoby, které po optimální korekci (např. medikamentózní, chirurgické, optické) své zrakové vady nebo poruchy mají nadále problémy při zrakovém vnímání a zpracovávání zrakem vnímaného v běžném životě (Renotiérová, Ludíková, 2003).

Zrakové postižení definuje (Renotiérová, Ludíková, 2003) jako absenci nebo nedostatečnost kvality zrakového vnímání. Květoňová-Švecová (1998) označuje termín zrakové vady jako nedostatky zrakové percepce různé etiologie i rozsahu.

4. 1. 2 INTEGROVANÍ ŽÁCI SE ZRAKOVÝM POSTIŽENÍM

Každé dítě zvládá zátěž spojenou s integrací velmi individuálně. Protože jsou na dítě kladeny nové nároky a požadavky, především fakt, že se musí přizpůsobit skupině intaktních žáků, kteří jsou ve většině případů lépe disponováni, každý žák se zrakovým postižením potřebuje podle jeho závažnosti vytvořit specifické podmínky, které mu pomůžou k rychlému a efektivnímu začlenění.

Velice důležité je stanovení vhodného věku dítěte pro zařazení do běžného vzdělávacího proudu. Touto problematikou se zabývají dva odlišné názory. Jeden dává přednost zařazení dítěte se zrakovým postižením již od prvního ročníku základní školy. Keblová (1996) tvrdí, že výhodou pro dítě je, že své vrstevníky zná většinou již z mateřské školy a jeho zkušenosti s nimi mu usnadní přizpůsobit se novému prostředí školy.

Druhý názor upřednostňuje předcházející přípravu zrakově postiženého dítěte ve speciální škole. Nachází výhody především v předešlém rozvoji specifických dovedností (čtení Braillova písma, pěstování prvků samoobsluhy, smyslová výchova atd.). Zastánci tohoto názoru se domnívají, že dobře připravené dítě nebude mít problémy s výukou a nebude vyžadovat nadměrnou pedagogickou péči. To povede ke zvýšení jeho sebedůvěry a usnadní mu začlenit se mezi své spolužáky (Keblová, 1996). Poněvadž každé dítě má své vlastní předpoklady a schopnosti, je nezbytné posuzovat každého žáka individuálně.

Dětem, žákům a studentům, kteří nemohou číst běžné písmo zrakem, školský zákon č. 561/2004 Sb. §16 (7) zajišťuje právo na vzdělávání s použitím Braillova hmatového písma.

Podle Květoňové- Švecové (1998) by rodiče měli být obeznámeni s nároky, které jejich rozhodnutí ve prospěch integrace na ně bude klást. Jedná se hlavně o těsnou a intenzivní spolupráci se školou i speciálně pedagogickým centrem, vytvoření podmínek v domácím prostředí na přípravu do školy, zajištění dítěti vhodných volnočasových aktivit a sociální kontakt s vrstevníky. V neposlední řadě by rodiče měli zajišťovat bezpečnou dopravu dítěte do školy a zpět.

4. 1. 3 MATERIÁLNĚ TECHNICKÉ ZABEZPEČENÍ ŠKOLY

„Při práci se slabozrakým žákem je nutné důsledně dodržovat zásady zrakové hygieny, které provází veškeré aktivity, jež jsou vykonávány pod zrakovou kontrolou. Obecně platná pravidla zrakové hygieny musí pedagog vždy individuálně modifikovat s přihlédnutím ke konkrétnímu postižení daného žáka (Renotírová, Ludíková, 2003).“ Základními pravidly jsou dodržení časové limitace práce do blízka, optimální velikost písma, vyšší světelná intenzita, zajištění kontrastnosti používaných předmětů, zamezení oslnění žáka, možnost nastavení úhlu pracovní desky, využívání individuální a doplňkové optiky apod.

Výchova vzdělávání nevidomých dětí vychází z využití zbylých smyslů. Jedná se o hmat, sluch, čich a chuť, které mají funkci nižších kompenzačních činitelů. Mezi ty se řadí především myšlení, představy, paměť, řeč a obrazotvornost. Základním specifickým nevidomých žáků je výuka čtení a psaní šestibodovým Braillovým písmem.

Velkou roli u nevidomých žáků hraje i výcvik prostorové orientace a samostatného pohybu (Renotiérová, Ludíková, 2003).

Aby byla úspěšnost integrace co nejefektivnější, je nutné zabezpečit některé materiálně technické podmínky. Optimální teplota učebny by se měla pohybovat v rozmezí mezi 18-20 C. Při nižších hodnotách dochází k omezení citlivosti prstů, tím pádem snížení hmatového vnímání až ke znemožnění čtení pomocí hmatu. V případě, že je teplota vyšší, klesá žákův výkon.

Jednou z nejvýznamnějších podmínek je však zajištění vhodného osvětlení. Důležitý je jak rozptyl světla na pracovní desce, tak jeho dostatečná intenzita. Na pracovní plochu by mělo světlo dopadat zleva shora šikmo (u leváků zprava shora šikmo). V zorném poli dítěte nesmí být zdroj světla, který by žáka oslňoval ani přímo ani odrazy lesklých povrchů. Při přehnaném či nedostatečném osvětlení se zrak rychleji unaví a to se projeví bolestmi hlavy a očí, nepřesným viděním a celkovou únavou.

Důležitým faktorem úspěšné integrace je omezení počtu žáků ve třídě a snížení hlučnosti celého prostředí. Hlukem je narušována orientace dítěte, zvyšuje se jeho nejistota a často vede k pasivitě.

Dále jsou nezbytné podmínky usnadňující dobrou orientaci v prostoru a samostatný pohyb ve škole i ve třídě žáka se zrakovým postižením. Pomocí mu mohou být např. barevnou páskou označené dveře, barevné označení začátku a konce každého dílu schodiště, umístění zábradlí po jeho obou stranách, umístění barevné vodící lišty na zdi podél schodiště apod. Spolužáci integrovaného dítěte by se měli naučit soustavně zavírat dveře skříní a okna, své školní aktovky nenechávat v uličkách mezi lavicemi a v prostoru, kde se žáci volně pohybují, aby se zabránilo zbytečnému zranění.

Žák by měl mít při vyučování možnost se volně pohybovat po třídě (zblízka si prohlídnout či ohmatat pomůcky, dojít si k tabuli apod.). Dále by měl mít možnost se volně natáčet na své spolužáky (Keblová, 1996).

4. 1. 4 KOMPENZAČNÍ POMŮCKY

Vybavení pomůckami a tištěnými materiály se řídí stupněm zrakového postižení dítěte a stupněm a druhem školy, do které je zařazeno. Tyto pomůcky umožňují žákovi lépe využít zbytky zraku nebo náhradní smysly- nejčastěji hmat. Kompenzace nedostatku zrakového vnímání psaného i tištěného textu prostřednictvím hmatu znamená převedení černotisku do Braillova písma, kompenzace prostřednictvím sluchu převedení do zvukové podoby. Požadavky na vybavení zrakově postiženého dítěte by však měly být především reálné (Keblová, 1996).

„Bez tyflotechniky si dnes již vůbec nelze představit práci se zrakově postiženým, ať se jedná o slabozrakého, osobu se zbytky zraku, nevidomého či jedince s poruchou binokulárního vidění. Tyflotechnika disponuje obrovským množstvím pomůcek, přičemž některé jsou poměrně jednoduché a jiné naopak velmi složité (Renotierová, Ludíková, 2003).“

Kompenzační pomůcky pro slabozraké žáky a děti se zbytky zraku

- ❖ fixy se silnou stopou
- ❖ měkké pastelky se silnou stopou
- ❖ barevná záložka
- ❖ linkované sešity formátů A5, A4 s výraznými linkami různých šířek
- ❖ sešity nelinkované, čtverečkované A5, A4
- ❖ zvětšené texty
- ❖ rýsovací souprava se zvýrazněnou stupnicí
- ❖ zeměpisné mapy silně konturované
- ❖ kapesní kalkulátor se zvětšením zobrazením
- ❖ stojánky na knihy
- ❖ zvětšovací lupy
- ❖ lavice se sklopnou pracovní deskou
- ❖ speciální brýle
- ❖ kamerové lupy
- ❖ digitální počítačová lupa

Kompenzační pomůcky pro nevidomé žáky

- ❖ pomůcky na vyvození Braillova šestibodu (figurkový šestibod, kostkový reliéfní šestibod)
- ❖ kolíčkové písanky různých typů a velikostí
- ❖ slepecký (Pichtův) psací stroj
- ❖ speciální papír do slepeckého psacího stroje
- ❖ souprava pomůcek na rýsování pro nevidomé
- ❖ reliéfní kreslenky
- ❖ reliéfní obrázky
- ❖ reliéfní mapy, glóbus
- ❖ šablony a rámečky na psaní černotisku
- ❖ magnetofon, magnetofonové kazety
- ❖ diktafon
- ❖ kalkulátor s hlasovým výstupem
- ❖ Eureka, Aria, Gin - elektronický zápisník s hlasovým výstupem
- ❖ Optacon - opticko-taktilní čtecí přístroj
- ❖ digitální počítačová lupa s hlasovým výstupem
- ❖ počítačové pracoviště s hlasovým a hmatovým výstupem
- ❖ dlouhá bílá hůl dle vzrůstu dítěte + dálkový ovladač akustických majáků

<http://www.zrak.opava.cz/kompenzace.html>

V současné době existuje velké množství autorů, kteří věnují pozornost využití osobního počítače zrakově postiženými jedinci. Pomůcky na bázi počítače se speciální úpravou pro zrakově postižené jsou významnou pomůckou pro nevidomé a slabozraké. Speciální úpravou máme na mysli hlasový výstup, hmatový výstup, zvětšovací program a OCR programy, které zpřístupňují práci s tištěným textem pro nevidomé, softwarové lupy apod. Mezi přídatné pomůcky se řadí braillovský řádek, který nevidomému uživateli převádí textové informace z obrazovky do Braillova písma a zobrazují se na tomto speciálním přístroji (www.brailnet.cz). Samozřejmostí pro uživatele musí být výborná znalost psaní na PC, obsluha počítače a jeho příslušných programů.

V dnešní době bychom neměli opomenout ani důležitost možnosti užívání internetu pro zrakově postižené jedince. Poskytuje jim významný zdroj informací,

knihovnu v elektronické podobě a v neposlední řadě jim umožňuje komunikaci „on line“.

4.2 SPECIÁLNÍ VZDĚLÁVACÍ POTŘEBY ŽÁKŮ S POSTIŽENÍM SLUCHU

4.2.1 ŽÁCI S POSTIŽENÍM SLUCHU

Zejména v posledních letech sílí integrační trendy, stále více rodičů je přesvědčeno, že jejich sluchově postižené dítě je schopno zvládnout všechna úskalí interkulturní komunikace a snaží se ho umístit do běžné základní školy. Ke kladům této snahy rozhodně patří možnost dítěte zůstat v rodinném prostředí a upevňovat sociální vztahy se svými slyšícími vrstevníky. Je velmi složité předem odhadnout úspěšnost integrace. Zkušenosti ovšem dokazují, že mnohem snadnější je integrace nedoslýchavého dítěte nebo dítěte ohluchlého, kterému je voperován kochleární implantát. Je možné totiž využít toho, že dítě má funkční zpětnou akustickou vazbu nebo sluchovou zkušenost před ohluchnutím, i když se zvuky, které slyšelo před ohluchnutím liší od těch, které přicházejí k dítěti prostřednictvím kochleárního implantátu (Renotierová, Ludíková, 2003).

Dětem, žákům a studentům, kteří nemohou vnímat řeč sluchem, zajišťuje právo na bezplatné vzdělávání pomocí nebo prostřednictvím znakové řeči. Dětem, žákům a studentům, kteří se nemohou dorozumívat mluvenou řečí, se zajišťuje právo na bezplatné vzdělávání pomocí nebo prostřednictvím náhradních způsobů dorozumívání (Školský zákon č.561/2004). Zákon rovněž stanovuje právo žáka na užívání speciálních učebnic a speciálních didaktických a kompenzačních učebních pomůcek, které jsou poskytovány školou při vzdělávání.

Aby byla integrace dítěte se sluchovým postižením do běžného vzdělávacího proudu co nejvíce úspěšná, je třeba brát v potaz několik důležitých předpokladů. Především je důležitý druh a stupeň sluchového postižení, které mají zásadní vliv na komunikační kompetence dítěte. Čím je sluchová vada těžší, tím se úspěšnost integrace snižuje a zařazení se stává problematickým.

Úspěšnost reedukace sluchu podporuje včasné odhalení vady a brzké přidělení sluchadel. Důležité je, do jaké míry je vada sluchadlem kompenzována, jak ho dítě umí používat a jak dobře rozumí mluvené řeči. V případě pozdního stanovení diagnózy dochází ke zmeškání doby rozvoje řeči. Je důležité sluchadlo přidělit co nejdříve, aby si

na něj dítě zvyklo a postupem času upustilo od znakování. Samozřejmostí by měla být znalost dítěte sluchadlo obsluhovat- sluchadlo nasadit a vyjmout, vyměnit baterie, upravit hlasitost dle momentální potřeby apod.

Janotová, Svobodová (1996) zdůrazňuje, že každé dítě je individualita s vlastní osobní anamnézou, s individuálními rodinnými i sociokulturními podmínkami. Je nutné posoudit jeho sociabilitu, adaptační schopnost, stupeň emocionální a sociální zralosti i snášení psychické zátěže.

4. 2. 2. ZÁSADY INTEGRACE SLUCHOVĚ POSTIŽENÝCH ŽÁKŮ

Nezbytným předpokladem pro vstup do základní školy je školní zralost a připravenost dítěte na školu, měl by navazovat na alespoň roční docházku do předškolního zařízení (speciálního nebo běžného) spojenou s reedukací sluchu, rozvojem vnímání a mluvené řeči. Schopnost využít sluchadlo (nebo kochleární implantát), rozumění řeči a odezírání jsou významnější než velikost sluchové ztráty, proto mohou být integrované i takové děti, které mají sice nesrozumitelnou řeč, ale disponují širokou slovní a pojmovou zásobou, kterou dokážou při vyučování efektivně využít.

Učitel sluchově postiženého žáka by měl být již před žakovým nástupem do školy informován o jeho druhu postižení a problémech z něho vyplývajících. Mělo by dojít k předcházejícímu kontaktu mezi ředitelem, učitelem, rodiči a SPC, aby mohl být učitel dostatečně erudován ve specifických vzdělávacích metodách a informován o dostupných pomůckách pro vzdělávání žáka, které může uplatnit již od samého začátku vyučování. Navíc si na schůzce mohou rodiče s pedagogy promluvit, na všechno se v klidu informovat, určit si pravidla, aby pak později mezi nimi nevázla komunikace nebo nedocházelo k nedorozuměním. Rodiče se mohou také do školy přijít podívat a prohlédnout si, jak to tam vypadá, popř. se účastnit výuky. Také dítě by se mělo seznámit s celým prostředím školní budovy a to ještě před začátkem školního roku.

Učitel, který integruje ve třídě sluchově postiženého žáka, by měl dodržovat tato pravidla: Žáka by měl posadit ve 2. - 4. lavici, nejlépe v řadě u okna směrem do třídy, nebo v prostřední řadě. Nikdy nesmí mít světlo v zádech, nesmí si zakrývat obličej, sklánět se při výkladu, chodit při výkladu po třídě a otáčet se k dítěti zády. Jeho chování musí být klidné a jednoznačné, řeč jasná a zřetelná, bez zvyšování hlasu. Měl

by také umět vytvořit zásobu standardně používaných výrazů pro určité předměty. Vše důležité musí psát na tabuli, otázkami se přesvědčovat, zda sluchově postižený žák rozumí probírané látce a učivo zapisovat do kontaktního notýsku pro rodiče. Při vyučování by měl učitel umožnit dítěti otáčení v lavici na ostatní vyvolané spolužáky, žáky jmenovat a měl by dovolit spolusedícímú příležitostnou pomoc v hodině.

(http://www.tamtam-praha.cz/zajima-vas_info-pro-vas-vzdelavani.php)

Podrobný popis výuky sluchově postiženého žáka vypadá následovně:

Místo:

- 2 lavice, podle lepšího ucha vlevo nebo uprostřed
- dítě musí mít okno za zády, nebo ze strany, nikdy proti sobě
- sousedství ochotného a přátelského spolužáka

Porozumění usnadní:

- odezírání (pozor na pohyb učitele po třídě)
- oční kontakt, dotyky, gesta
- psaní látky na tabuli
- vysílací FM systémy

Řeč:

- čeština není rodný jazyk dítěte
- mluvit pomaleji, zřetelně, v kratších větách
- nezvyšovat hlas, nekřičet
- psát neznámá slova na tabuli

Výklad:

- práce s učebnicí
- meotar
- encyklopedie
- samostudium, samostatné úkoly

Zkoušení:

- ověřit, zda rozuměl otázce
- nejlépe psané testy a doplňovací cvičení
- neklasifikovat chyby vzniklé špatným odposlechem

Odpočinek:

- samostudium
- umožnit tichou kontrolu cvičení
- nabídnout uvolnění, rozdávat sešity apod.

Učitel by měl dodržováním základních podmínek usnadnit žákovi odezírání. Při odezírání musí žák koncentrovat veškerou pozornost na pohyby učitelových úst, a protože nemá sluchovou kontrolu dějů kolem sebe, je třeba s náročnými tématy počkat, až nebude žák unavený. Mezi hlavní zásady, jak usnadnit odezírání Strnadová (1998) vyčlenila následující:

- Dodržovat vhodnou vzdálenost (ani příliš blízko, ani příliš daleko).
- Před tím, než se začne mluvit, vyčkat, až žák zaostří na učitelovu tvář.
- Nepřeskakovat nečekaně z jednoho tématu na druhé. Každou změnu tématu je třeba předem oznámit.
- Mluvit výrazně a trochu pomaleji než obvykle, ale zase ne příliš pomalu. Neslabikovat, neoddělovat jednotlivá slova od sebe. Krátkou pauzu dělat tam, kde se obvykle ve větách dělají čárky a tečky.
- Při mluvení nedávat ruce do blízkosti úst.
- Raději než „Rozumíš?“ se ptát „Co jsi rozuměl?“

4.2.3 KOMPENZAČNÍ POMŮCKY

Na kompenzační pomůcky pro SP lze získat příspěvek od odborů sociálních věcí obcí s rozšířenou působností dle vyhlášky MPSV č. 182/1991 Sb., ve znění novely č.206/1995Sb. v platném znění (<http://www.anticer.cz/kp.htm>). Tento internetový server rozděljuje pomůcky pro sluchově postižené následovně:

- vibrační signalizace ([vibrační budík](#), [náramkové hodinky s vibrační signalizací](#), [vibrační minutka](#))
- světelné a zvukové signalizace ([bezdrátový signalizační systém](#) -signalizace bytového či domovního zvonku, telefonního zvonku, pláče dítěte /zvuku/, klepání na dveře, kouře, [signalizace zvonění telefonu i faxu](#) [signalizace zvonění telefonu a domovního zvonku](#))
- poslech televize nebo jiného zvuku ([zesilovač pro indukční smyčku a indukční smyčka](#), [bezdrátové zařízení umožňující poslech televize nebo jiného zdroje zvuku](#))
- telefonování ([telefonní zesilovač](#), telefonní přístroj se zesíleným zvukem)
- osobní zesilovač
- [přenosná naslouchací bezdrátová souprava s radiovým přenosem](#)
- [psací telefon](#)

Mezi nejčastěji používané kompenzační pomůcky pro sluchově postižené se řadí následující:

- bzučák
- bzučák pro rozlišování krátkých a dlouhých samohlásek
- mikroport
- diktafon
- infračervená a rádiová FM pojítka
- kochleární implantát
- počítač
- zpětný projektor, diaprojektor, video
- sluchadla- podle druhu analogová nebo digitální, dle konstrukčního řešení brýlová, krabičková, závěsná, kanálová, zvukovodová apod.

4.3 SPECIÁLNÍ VZDĚLÁVACÍ POTŘEBY ŽÁKŮ S NARUŠENÍM KOMUNIKAČNÍ SCHOPNOSTI

4.3.1 ŽÁCI S NARUŠENOU KOMUNIKAČNÍ SCHOPNOSTÍ

Podle Klenkové (in Vítková, 2004) by komunikace měla představovat jednu z klíčových kompetencí povinného vzdělávání, neboť základní povinné vzdělávání má položit základy komunikace, má za cíl naučit všestranně a účinně komunikovat. Žák je v procesu vzdělávání seznámen se základními prostředky účinné komunikace, naučí se srozumitelně vyjadřovat v ústním i písemném projevu, chápat smysl sdělení a jeho podstatu, postoje a záměry účastníků komunikace, a to v projevech mluvených, psaných i neverbálních. Žáci s narušenou komunikační schopností jsou považováni za žáky se zdravotním postižením. Edukací žáků s narušenou komunikační schopností se zabývá obor logopedie, který je u nás historicky pojímán jako součást speciální pedagogiky. Měli bychom nastolit takové podmínky, aby úskalí a problémy, které dětem toto postižení přináší, byly co nejlépe snesitelné.

Příčiny narušené komunikační schopnosti a jejich dělení jsou různé. Lechta (in Pipeková, 2004) pro jejich dělení využívá symptomatické dělení:

1. vývojová nemluvnost (vývojová dysfázie)
2. získaná orgánová nemluvnost (afázie)
3. získaná neurotická nemluvnost (mutismus, elektivní mutismus, surdomutismus)
4. poruchy zvuku řeči (rinolálie, palatolálie)
5. poruchy plynulosti řeči (balbuties, tumultus sermonis)
6. poruchy článkování, artikulace (dyslalie, dysartrie)
7. poruchy grafické podoby řeči (dysgrafie, dyslexie...)
8. symptomatické poruchy řeči
9. poruchy hlasu

Jesenský (1995) uvádí že: „*Narušení sdělovacího procesu se může ve výkonu jedince manifestovat při aktu příjmu, zpracování informace zprostředkované řečí (mluvenou nebo psanou) nebo aktu mluvního, resp. grafického výkonu.*“ Navíc zdůrazňuje, že stupeň znevýhodnění je také závislý na dalších doprovodných symptomech, které vytvářejí klinický obraz poruchy komunikace. Mezi tyto doprovodné projevy, které se jeví, že s vadou nijak nesouvisí, můžeme zařadit např.

poruchy pozornosti a paměti, nadměrný neklid, afektivní labilitu, motorickou neobratnost, zvýšenou vzrušivost nebo poruchy grafomotoriky.

4.3.2 ZÁSADY INTEGRACE ŽÁKŮ S NARUŠENOU KOMUNIKAČNÍ SCHOPNOSTÍ

Učitelé veškeré populace (postižené i intaktní) by si měl uvědomit, že dítě s narušenou komunikační schopností podléhá negativnímu vlivu řečové vady. Tento vliv se často projevuje psychickou labilitou dítěte, jeho neklidem popř. i agresivitou. Děti mohou mít problémy v kolektivu, mohou se stát předmětem šikany či posměšků (Renotierová, Ludíková, 2003).

Stejně tak je při začleňování nezbytná úloha rodiny dítěte. Zejména postoj k řečové vadě dítěte, jejich ochota spolupracovat nejen s logopedickým pracovištěm, ale i se školou. Včasná a komplexní péče logopeda hraje významnou roli v procesu úspěšné integrace žáků s narušenou komunikační schopností.

Učitel by měl ještě před žakovým nástupem do školy připravit jeho spolužáky na jeho příchod a seznámit je s povahou řečové poruchy, aby se předešlo nechtěným nedorozuměním v podobě poukazování a posměchu. Tím, že ve třídě nastolí příznivé pracovní i sociální podmínky, se bude integrovaný žák cítit v bezpečí a příjemně.

Ve třídě by měly být navázány otevřené vztahy mezi integrovaným žákem a jeho spolužáky. Učitel by se měl během vyučování snažit poskytnout dítěti co nejvíce prostoru k mluvení v těch situacích, kdy dítě nemá potíže komunikovat a tím udržovat jeho psychickou pohodu. Jesenský (1995) tvrdí, že při integraci jde o zdravý vývoj osobnosti postižených a o dosažení pocitu spokojenosti a radosti ze školních prožitků. Integrace má děti ochránit před nevhodným zařazením, před pocitem méněcennosti, blokádu přirozených sociálních vazeb.

4.4 SPECIÁLNÍ VZDĚLÁVACÍ POTŘEBY ŽÁKŮ S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM

4.4.1 ŽÁCI S MENTÁLNÍM POSTIŽENÍM A ZÁKLADNÍ PODMÍNKY JEJICH INTEGRACE

Specifickou nehomogenní skupinu mezi zdravotně postiženými občany tvoří děti, mládež i dospělí s mentální retardací. Mezi postiženými se řadí do jedné z nejpočetnějších skupin. Tito jedinci jsou předmětem vědní disciplíny speciální pedagogiky uváděné pod názvem psychopedie (Renotierová, Ludíková, 2003).

Díky celé řadě faktorů, kterými může být postižení determinováno, existuje v současné době mnoho různých definic. Valenta (2003) označuje mentální retardaci jako vývojovou duševní poruchu se sníženou inteligencí projevující se především sníženou schopností kognice a adaptace jedince.

„Mentální retardaci rozumíme vývojovou poruchu integrace psychických funkcí, která postihuje jedince ve všech složkách jeho osobnosti- duševní, tělesné i emocionální. Nejvýraznějším rysem je trvale porušená poznávací schopnost- různá míra snížení rozumových schopností, která se projevuje nejnápadněji v procesu učení. Možnosti výchovy a vzdělávání jsou omezeny v závislosti na stupni postižení (Dolejší, in Pipeková, 1998, s. 171).“

Řadou projevů, které jsou důsledkem různé etiologie a různého stupně inteligenčního deficitu, se vyznačuje skupina jedinců se sníženou úrovní inteligence. Jednotlivé stupně mentální retardace charakterizuje Procházková (in Pipeková, 1998) následovně:

- lehká mentální retardace
- středně těžká mentální retardace
- těžká mentální retardace
- hluboká mentální retardace

Úspěch výchovy a vzdělávání mentálně postiženého jedince je závislý na mnoha faktorech. K nejdůležitějším z nich patří druh, forma a typ mentální retardace, hloubka postižení, doba vzniku, klinické symptomy, kombinace s dalším postižením, ale i ochota mentálně retardovaného a pedagoga vzájemně spolupracovat. Podstata vzdělávacích

problémů dětí s mentálním postižením spočívá v tom, že je narušen sám proces učení a předpoklady pro ně. Rozumový vývoj těchto dětí bývá opožděný a předpoklady se podstatně liší od vzdělávání běžné dětské populace.

Často se setkáváme s některými z těchto projevů mentální retardace (Renotierová, Ludíková, 2003) : (Uvedené příznaky nemusí být u konkrétního jedince přítomny).

- zvýšená závislost na rodičích a jiných lidech
- infantilní osobnost
- zvýšená pohotovost k úzkosti, k neurotické dětské reakce, pasivita chování
- nedostatky v osobní identifikaci a ve vývoji svého „já“
- opožděný psychosexuální vývoj
- nerovnováha aspirací a výkonů
- porucha v mezosobních vztazích a komunikaci
- impulzivnost, hyperaktivita nebo celková zpomalenost chování
- problémy se sebeobsluhou a osobní hygienou
- snížená přizpůsobivost k sociálním a školním požadavkům aj.

Předpoklady pro úspěšnost začlenění žáka do běžného vzdělávacího proudu se značně liší, má-li žák lehké mentální postižení, těžké nebo je postižen autismem. Podle vyhlášky č. 73/2005 §1 (4) jsou děti s těžkou nebo hlubokou mentální retardací považovány za žáky s těžkým zdravotním postižením, a proto je pro ně určena nejvyšší míra podpůrných opatření. Žáci mají možnost využít speciální metody, postupy, formy a prostředky vzdělávání, kompenzační předměty speciálně pedagogické péče, poskytování pedagogicko-psychologických služeb, zajištění služeb asistenta pedagoga, snížení počtu žáků ve třídě, oddělení nebo skupině nebo jiné organizace vzdělávání zohledňující speciální vzdělávací potřeby žáka (vyhláška č. 73/2005 §1 /4 /).

V současné době je integrace mentálně postižených dětí ustanovena podle zákona č. 561/2004 Sb. §16 (6). Žákům by se mělo dostat takového vzdělání, jehož obsah, formy a metody odpovídají jejich vzdělávacím potřebám a možnostem, na vytvoření nezbytných podmínek, které toto vzdělávání umožní, a na poradenskou pomoc školy a školského poradenského zařízení.

Specifika mentálního postižení vyčleňují základní podmínky pro proces úspěšné integrace. Příprava na integraci by měla proběhnout láskyplnou, ale důslednou formou, je třeba dbát na to, aby dítě nebylo rozmazlováno či naopak, aby na něj nebyly kladeny příliš vysoké nároky. Podstatnou roli hraje sociální zdatnost dítěte, jeho schopnost komunikovat s ostatními a navazovat s nimi otevřené vztahy.

Obzvláště v případě integrace mentálně postiženého žáka je nutné, aby byl důkladně vypracován individuální vzdělávací plán. Pedagog by měl mít k dispozici všechna dostupná odborná vyšetření dítěte, kde budou upřesněny jeho konkrétní vzdělávací potřeby. Rovněž by měl být navázán úzký kontakt s rodiči integrovaného žáka a SPC, které mu zajistí poradenské služby a poskytne metodické vedení. Spolupráce všech tří stran je jednou ze zásadních podmínek efektivní integrace.

Je nezbytné, aby učitel při expozici nového učiva neustále používal názorné pomůcky, tím zapojoval všechny žákovy smysly. Hodina by měla být zorganizována takovým způsobem, aby v průběhu vznikl volný prostor pro individuální práci učitele se žákem. Protože je velice problematické, aby žák s mentálním postižením nevyžadoval nadměrnou péči učitele na úkor ostatních žáků, doporučuje se možnost využití asistenta pedagoga jakožto nezbytné podpory ve vyučování.

Stejně jako většina ostatních integrovaných žáků s postižením i mentálně postižené děti vyžadují snížení počtu žáků ve třídě, aby nebyla ohrožena úspěšnost integrace.

4.4.2 AUTISTIČTÍ ŽÁCI A ZÁKLADNÍ PODMÍNKY JEJICH INTEGRACE

„Autismus je neurologická dysfunkce, která se manifestuje deficitem v chování, založenými na mozkových abnormalitách. Příčina těchto mozkových abnormalit je mnohočetná. Je jasné, že některé případy mají podklad v genetice, jiné jsou způsobeny specifickými poruchami v mozku, spojenými s jinými somatickými obtížemi. Zatím není přesně známo, která část autismu je způsobena prvním a která druhým mechanismem. Je také pravděpodobné, že některé případy autismu mohou být vyvolány poškozením mozku během těhotenství, porodu či v postnatálním období (Gillberg, Peeters, in Vítková, 2003b).“

Podle Poláškové (in Vítková, 2003b) je diagnostika autismu velice problematické téma. Často vznikají diagnostické rozpaky, neboť trojí rozlišení

poškození se může projevovat různými způsoby. Aby byl jedinec zařazen mezi autisty, musí být přítomno šest z dvanácti kritérií. První projevy jsou vždy přítomny do věku do tří let. Pro diagnostikování autismu se nejčastěji používají kritéria světové zdravotnické organizace ICD – 10 (International Classification of Disease, 10. Revize).

A Kvalitativní postižení v oblasti vzájemné interakce (musí být splněny alespoň dva příznaky):

1. zřetelná neschopnost používat obecné formy vystupování, jako je pohled do očí, výraz tváře, gesta, pohyby těla atd. k vzájemné sociální interakci
2. selhání při vytváření vztahů se svými vrstevníky
3. neschopnost sdílet radost, smutek a zájmy s ostatními lidmi
4. nedostatek sociální a emocionální vzájemnosti (např. neschopnost aktivně se účastnit jednoduchých her, preferování samotářských aktivit nebo používání ostatních osob jen jako „nástroje“ k mechanické pomoci)

B Kvalitativní poškození v oblasti verbální i neverbální komunikace a v činnostech, které vyžadují představivost (alespoň jeden příznak):

1. vývoj mluvené řeči je opožděn, nebo zcela chybí (chybí i pokusy o alternativní způsob pomocí gest nebo mimiky)
2. je-li řeč vyvinuta, chybí schopnost začít a udržet konverzaci
3. používání jazyka je stereotypní, opakující se a idiosynkratické
4. chybí rozmanitost, spontánnost a představivost i schopnost napodobit pravidla společenského chování při hře přiměřeného věku

C Značně omezený a opakující se repertoár činností a zájmů:

1. přílišné zaujetí jednou nebo více stereotypních a omezených činností, které jsou abnormální buď intenzitou, nebo předmětem zájmu
2. zjevným přilnutím ke specifické nefunkční rutině nebo rituálu
3. stereotypní a opakující se pohybové manýry (třepání rukama, prsty rukou, kroucení prsty nebo složitý komplex pohybů celého těla)
4. vytrvalé zaujetí detailními částmi jednotlivých předmětů

Podle odpovídajících výkonových schopností má žák s autistickým postižením nárok navštěvovat danou školu. Nejčastějším případem integrace dětí s autismem jsou děti s Aspergerovým syndromem, s dětským autismem- především vysoko funkčním, popřípadě atypickým autismem nebo hraniční symptomatickou. Většinou jde o děti s těžkou poruchou mentálního vývoje. Tato porucha má značný vliv na chování dítěte a způsobuje, že se projevy dítěte liší od projevů jeho vrstevníků. Autistické děti jsou na výchovu a vzdělávání velice náročné i přesto, že jejich rozumové schopnosti jsou buď v normě, nebo i nadprůměrné. Pro svou menší schopnost se adaptovat a být samostatné je třeba jim věnovat stoprocentní úsilí a péči, jak ze strany rodiny, tak ze strany učitelů. I děti s autistickým chováním mají nárok podle vyhlášky č. 73/2005 na pedagogického asistenta.

Děti s autismem mají velmi často problémy s komunikací. Velmi běžné je narušení řeči, schopnost mluvit je ale obvykle zachována. Tyto děti nemají vrozenou schopnost pochopit význam vzájemné komunikace. Nerozumí tomu, že užitím komunikace mohou ovlivnit své prostředí. S výukou jak komunikovat je tedy zapotřebí rozvíjet i chápání proč komunikovat. Nezbytné je najít pro ně vhodnou formu komunikace (Polášková, in Vítková, 2003b).

Vybrat náhradní způsob komunikace bývá velmi složité. Je třeba zvolit takovou formu, kterou dítě zvládne, aby bylo co nejvíce nezávislé. Ne vždy je řeč srozumitelná a smysluplná. Pochopit spojení mezi zvukem abstraktního jazyka a významem, který tento zvuk vyjadřuje, není viditelné, a je pro některé postižené autismem velmi obtížné.

Verbální komunikace je jevem abstraktním, ale i pomíjivým, proto je třeba uvažovat o nižší formě komunikace. Užití jednoduchých gest nebývá problémem. Autistický žák lehce rozumí jednoznačnému („Pojď sem!“), ale porozumět gestům vyjadřujícím emoce, city a abstraktní pojmy je pro něj těžké. Proto se gesta jako alternativní způsob komunikace používají zřídka.

Komunikace s vizuální podporou (fotografie, obrázky, piktogramy, předměty) se ukázala být vhodnou metodou. Je velmi konkrétní a má několik výhod. Obrázky jsou pro děti pochopitelné, spojení mezi obrázkem a skutečným významem je viditelné,

komunikace s vizuální podporou je nepomíjivá, ke sdělení je možno se kdykoliv vrátit, tato sdělení jsou trvalá a jednoznačná (Polášková, in Vítková, 2003b).

Prostředí, ve kterém bude dítě vyučováno je nutno dostatečně upravit (denní režim, vizualizace). Snížená adaptabilita a nedostatečná schopnost sociální kontroly mají za důsledek potíže s chováním autistického žáka. Je velmi pravděpodobné, že integrovaný žák bude vyrušovat, odmítat nebo odmítat plnění úkolů. Tyto problémy jsou velmi typické pro děti s autismem a je nezbytné si uvědomit, že se v tomto případě jedná o přímý důsledek jejich postižení. Je chybné interpretovat toto chování jako drzost, lenost či naschvál. Učitel by si toho měl být vědom a měl by se žákem jednat s trpělivým a laskavým přístupem, neznamená to ovšem, že by neměl být dostatečně důsledný (Vítková, 1998).

4. 5 SPECIÁLNÍ VZDĚLÁVACÍ POTŘEBY ŽÁKŮ S TĚLESNÝM POSTIŽENÍM

4. 5. 1 ŽÁCI S TĚLESNÝM POSTIŽENÍM

Výchovou a vzděláváním jedinců s tělesným a zdravotním postižením se zabývá vědní obor somatopedie, jež je částí speciální pedagogiky. Snahou somatopedie je vychovávat a vzdělávat tělesně postižené, nemocné a zdravotně oslabené děti, mládež a dospělé se zaměřením k jejich socializaci nebo resocializaci (příprava na život ve změněných, většinou ztížených životních podmínkách), (Renotiérová, Ludíková, 2003).

Vítková (2003b) uvádí, že: *„Vzhledem k tomu, že tělesné postižení může nastoupit v každém věku a každé tělesné postižení probíhá vlastní dynamikou a nelze tedy vázat stanovení pedagogických úkolů jenom na vybrané věkové skupiny nebo na určité instituce, stává se pedagogika tělesně postižených v zásadě otevřeným edukativním procesem svázaným s celým životem jedince.“*

Omezení hybnosti je společným znakem těchto jedinců. Valenta (2003) rozděluje tato omezení na prvotní a druhotná. Prvotní omezení je buď přímé postižení hybného ústrojí, nebo se jedná o postižení centrální či periferní nervové soustavy, kdy v periferní části je postiženo vlastní hybné ústrojí např. amputací, deformacemi, vývojovými vadami apod. Ve druhém případě se jedná o to, že centrální i periferní

nervová soustava a vlastní hybné ústrojí zůstává bez patologických změn, hybnost je však omezena z jiných příčin. Projevují se zde důsledky srdečních, revmatických, kostních chorob apod., které omezují pohyb nemocného.

Tělesné postižení postihuje celou osobnost dítěte, tedy motoriku, vnímání, kognice a emoce. To by měl mít pedagog stále na paměti. Děti s tělesným postižením, ve většině případů s diagnózou DMO, mívají často snížené rozumové schopnosti, navíc se musí počítat s tím, že žákův výkon bude zhoršen sníženou koncentrací pozornosti a zvýšenou unavitelností. Pracovní tempo by mělo být přiměřené stupni omezení žákova postižení.

4.5.2 ZÁKLADNÍ PODMÍNKY INTEGRACE TĚLESNĚ A ZDRAVOTNĚ POSTIŽENÝCH

„Předpokladem pro úspěšnou integraci je, aby také učitelé základní školy disponovali základními speciálně pedagogickými znalostmi a byli schopni rozpoznat lehčí poruchy a vhodně s nimi pedagogicky pracovat tak, aby zabránili jejich rozvinutí v těžší postižení (Myschker, N., in Vítková, 2003b).“ Podle Vítkové (2003b) potřebují učitelé na základní škole základní orientaci ve speciálně pedagogické problematice, aby byli dostatečně kompetentní ve spolupráci se speciálními pedagogy ze speciálně pedagogického centra pro tělesně postižené zajistit žákům s tělesným postižením speciálně pedagogickou podporu nutnou pro jejich optimální individuální rozvoj v závislosti na druhu postižení a podle potřeb výuky. Ke kontaktu s SPC a rodiči integrovaného dítěte by mělo dojít ještě před jeho nástupem do školy. Spolužáci by měli být předem informováni o příchodu nového spolužáka. Učitel by je měl seznámit s hlavními úskalími žákova postižení, měl by tím usnadnit přijetí žáka do nového kolektivu.

Nezbytné je i materiálně technické zabezpečení školní budovy. Vyhláška č. 53/1985 Sb. o obecných technických požadavcích zabezpečujících užívání staveb osobami s omezenou schopností pohybu stanovuje nutné architektonické úpravy budov. S politováním v drtivé většině případů jde o budovy plné architektonických bariér. Důvodem je fakt, že většina budov vznikla mnohem dříve, není však omluvou, že nedošlo k pozdějšímu odstranění bariér.

Aby nebylo poškozováno zdraví žáka a nebyla snižována jeho schopnost koncentrace, je nezbytné zajistit pohodlné a vhodné sezení. Invalidní vozík nebo židle

musí odpovídat fyzickým, funkčním i terapeutickým požadavkům. Všichni žáci s pohybovým postižením mají problémy s dobrým krevním oběhem, proto je nutné zamezit jejich prochladnutí. Jak v průběhu vyučování, tak o přestávce by měl pedagog dát žákovi možnost odpočinku, aby se mohl uvolnit, popř. rozcvičit.

Dalším důležitým faktorem úspěšné integrace je stupeň potřeby péče a pomoci tělesně postiženým žákům. Pokud děti nevyžadují od učitelů základní školy dodatečnou péči nebo pomoc, což by přinášelo další jejich zatížení, je jejich přijetí relativně bezproblémové. V opačném případě je třeba využívat služeb osobní asistence.

4.5.3 KOMPENZAČNÍ POMŮCKY

U tělesně postižených žáků je důležité zjištění, zda se mohou sami pohybovat nebo jen s cizí pomocí. Mobilita jedinců s tělesným postižením velmi podstatně ovlivňuje kvalitu jejich života a je základním předpokladem jejich úspěšné integrace (Vítková 2003b).

Někdy je nezbytné přizpůsobit školní prostředí tak, aby odpovídalo individuálním potřebám žáka. Při sestavování rozvrhu je např. třeba brát zřetel na dobrou přístupnost učebny, kam bude žák s tělesným postižením chodit apod. Hlavním cílem je adaptovat celé prostředí školní budovy tak, aby byl žák pokud možno nezávislý na cizí pomoci (toaleta, šatna, jídelna). K tomu slouží kompenzační pomůcky pro tělesně postižené, kterých je na dnešním trhu nepřeberné množství a jsou rozlišeny podle konkrétního druhu tělesného postižení. Mezi tyto pomůcky patří například následující:

- sklápěcí a výškově nastavitelná školní lavice
- matrace (žíněnka) pro možnost odpočinku a srovnání těla
- koberec nebo jiná neklouzavá podlahová krytina pro snazší pohyb
- upravené toalety se zárubněmi a madly
- protiskluzová úprava schodů, chodeb a místností
- dostatečně široké dveře bez prahů
- kolečkový schodolez, plošina či výtah
- nájezd či přenosná rampa přes vstupní schodiště
- invalidní vozík, upravená židle, polohovací lehátko

- osobní počítač s upravenou klávesnicí nebo krytem
- protiskluzová folie nebo přichytná magnetická deska
- silné psací náčiní nebo nástavce
- speciální nůžky

V současné moderní době lze závažné problémy s nácvikem psaní u žáků s těžšími formami DMO kompenzovat psaním na osobním počítači. Podle Valenty (2003) pomáhá využívání počítačové technologie postiženým žákům zvýšit sebedůvěru a zároveň má pozitivní dopad na přístup ostatních žáků k postiženým spolužákům. V neposlední řadě i internet umožňuje žákům s postižením komunikovat, vzdělávat se a začlenit se do společnosti.

4. 6 SPECIÁLNÍ VZDĚLÁVACÍ POTŘEBY ŽÁKŮ S KOMBINOVANÝM POSTIŽENÍM

4.6.1 ŽÁCI S KOMBINOVANÝM POSTIŽENÍM

V případě, že se u jedince vyskytnou dvě nebo více vad současně, hovoříme o kombinovaném postižení. “Ve speciální pedagogice se kombinací rozumí sdružení několika vad u téhož jedince (Sovák, 1975).“ Přesnou a jednoznačnou definici kombinovaného postižení však nemáme. Protože jde o velice heterogenní skupinu jedinců, je nezbytné mít na paměti, že u této skupiny především je nutné dodržovat zásady individuálního přístupu.

4. 6. 2 ZÁSADY A PODMÍNKY INTEGRACE

Vzdělávání a výchova žáků s kombinovaným postižením vyžaduje znalost nejen jednotlivých postižení, ale je také nezbytné, aby učitelé počítali se specifickými problémy, které jsou důsledkem kombinování a násobení těchto vad. I v tomto případě platí, že kontakt mezi učitelem, ředitelem, rodiči a speciálním centrem by měl být navázán ještě před žakovým nástupem do školy.

Legislativně upravuje problematiku vzdělávání žáků s kombinovaným postižením (tzn. vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami) vyhláška č. 73/2005 Sb. Podle § 1 jsou tito žáci zařazeni do skupiny žáků

s těžkým zrakovým postižením, těžkou poruchou dorozumívacích schopností, hluchoslepých, se souběžným postižením více vadami, s autismem, s těžkým tělesným nebo těžkým či hlubokým mentálním postižením.

4. 6. 3 KOMPENZAČNÍ POMŮCKY

V resortu školství se uvádějí tři skupiny žáků s kombinovanými vadami :

- skupina, v níž je společným znakem mentální retardace (sdružují se tělesné, smyslové vady, vady řeči, psychická onemocnění, vývojové poruchy učení a chování)
- skupina tvořená kombinací vad tělesných, smyslových a vad řeči
- autistické děti a děti s autistickými rysy, u nichž jsou diagnostikovány další vady

Při vhodném výběru kompenzačních pomůcek je třeba mít na zřeteli druh a stupeň jednotlivých postižení žáka a násobící se problémy, které vyplývají z jejich kombinace.

Praktická část

5. CÍL VÝZKUMNÉ SONDY

Pro optimální vzdělávání budoucích i současných pedagogů integrovaných žáků je nezbytné, aby byly přesně vymezeny jejich speciálně vzdělávací potřeby podle jednotlivého druhu postižení. Cílem práce bylo zjistit a vymežit právě tyto speciálně vzdělávací potřeby žáků s postižením na základních školách druhého stupně a v nižších ročnících víceletých gymnázií. Věkové rozmezí žáků je v tomto případě 11 až 15 let. Podle jednotlivých druhů postižení jsem se snažila objasnit, jak dalece jsou učitelé připraveni žáky integrovat, zda jsou dostatečně erudováni v oblasti speciální metodiky a zda jsou tedy dostatečně kompetentní pro vzdělávání těchto žáků.

Dalším cílem bylo zjistit, jak jsou rodiče integrovaných žáků se začleňováním spokojeni a zda by se pro integraci opětovně rozhodli, jestli dochází k dostatečné spolupráci mezi nimi, vedením školy, jednotlivými pedagogy a speciálně pedagogickým centrem, popř. co by se mělo v souvislosti se spoluprací změnit.

Protože děti s parciálními nedostatky a děti s poruchami chování obvykle nebývají vyčleňováni z hlavního vzdělávacího proudu, jsou buď vzděláváni v běžné třídě, nebo ve třídě specializované v rámci školy, práce se tímto druhem žáků nezabývá.

6. CHARAKTERISTIKA ŠETŘENÉHO VZORKU

Šetřeným vzorkem se v první části výzkumu staly základní školy a víceletá gymnázia v Jihočeském kraji, převážně pak v českobudějovickém okrese. Šetření bylo zaměřeno na druhý stupeň základních škol a nižší stupeň víceletých gymnázií, kde je věkové rozmezí žáků 11 až 15 let. Adresy institucí, které integrují žáky s postižením, jsem získala na osobní žádost v příslušných speciálně pedagogických centrech v Českých Budějovicích. Respondenty se stali učitelé žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Osobně jsem předala 35 dotazníků na 2 základních školách a jednom víceletém gymnáziu, formou emailu jsem v příloze s průvodním dopisem odeslala dotazník na adresu 26 základních škol v Jihočeském kraji. Z předaných a odeslaných dotazníků na základní školy se vrátilo pouze 43 dotazníků od 37 učitelů ze 4 škol základních a 1 víceletého gymnázia. Počet vyplněných dotazníků a počet učitelů se

neshoduje, poněvadž někteří učitelé mají zkušenosti s více integrovanými dětmi s postižením.

Pro šetření druhé části výzkumu jsem vybrala jako respondenty skupinu rodičů integrovaných žáků. Menší část informací jsem získala přímo od rodičů integrovaných dětí, které osobně znám, v tomto případě byla návratnost stoprocentní. Většinu šetřeného vzorku však tvořily informace obdržené nepřímým kontaktem díky zmíněným speciálně pedagogickým centrům, která byla ve spolupráci se mnou velice vstřícná, pouze v případě SPC pro tělesně postižené mi byla spolupráce zamítnuta. Dotazníků určených rodičům postižených dětí jsem na speciálně pedagogických centrech zanechala 30, z toho 8 se vrátilo vyplněných zpět.

ADRESA ŠKOLY	POČET
Církevní ZŠ, Rudolfovska ul., České Budějovice	11
Biskupské gymnázium, Jirsíkova ul., České Budějovice	15
Základní škola Rudolfovo, České Budějovice	3
Základní škola Zlatá Stezka, Prachatice	5
Základní škola T. G. Masaryka, Písek	6
Základní škola Školní náměstí, Sezimovo Ústí	3
CELKEM VYPLNĚNÝCH DOTAZNÍKŮ	43

7. METODY A METODIKA ŠETŘENÍ

V obou případech šetření jsem užila dotazníkovou metodu. Při sestavování dotazníků jsem vycházela z dostupných informací a údajů týkajících se tématu speciálních vzdělávacích potřeb a integrace postižených žáků do běžných základních škol. V obou případech se jedná o kombinovanou koncepci dotazníku.

První dotazník byl určen pedagogům, kteří v současné době vyučují či v minulosti vyučovali integrované žáky. Formou emailu jsem v příloze s průvodním dopisem odeslala dotazník na adresu 26 základních škol. Velice smutné bylo, že touto cestou se vrátilo zpět pouze 14 dotazníků. Osobně jsem předala 35 dotazníků na 2 základních školách a jednom víceletém gymnáziu. Vyplněných se vrátilo zpět 43

dotazníků, z toho 29 dotazníků na základě osobního předání ve školách, pouze 14 dotazníků mi bylo zasláno zpět jako reakce na mnou odeslaný email do škol s žádostí o vyplnění.

Dotazník určený pedagogům byl sestaven ze 17 otázek, z nichž většina z nich nabízela k zakroužkování pouze uzavřené odpovědi, méně odpovědí vybízelo k vypsání konkrétních příkladů. Poslední otázka poskytla prostor pro vyjádření vlastních návrhů, názorů a postřehů týkajících se tématu dotazníku. V některých otázkách bylo možno uvést několik odpovědí najednou. Respondenty se stali učitelé integrovaných žáků.

Druhý typ dotazníku určený rodičům integrovaných dětí se skládal z 11 otázek a rovněž se jednalo jak o otevřené tak o uzavřené možnosti odpovědi. Respondenty byli rodiče integrovaných žáků a vyplnění bylo zprostředkováno přes příslušná českobudějovická speciálně vzdělávací centra. Osobně jsem roznesla 30 dotazníků, bohužel zpět se jich vrátilo pouze 8. Čtyři vyplněné dotazníky jsem získala vlastní iniciativou od postižených žáků, které osobně znám. I v tomto případě bylo u některých otázek možno zakroužkovat více odpovědí současně a rodičům byl poskytnut prostor na své vyjádření a názory v závěrečné části.

Na začátku každého dotazníku obou dvou typů byl průvodní dopis s pokyny, jak ho správně vyplnit.

Dotazníkové šetření přineslo údaje o připravenosti učitelů na výchovu a vzdělávání žáků s postižením, o užívání kompenzačních pomůcek při výuce, údaje z oblasti speciálních vzdělávacích potřeb, spolupráce se speciálně pedagogickým centrem a dalších prostředků podpory.

8. STANOVENÉ HYPOTÉZY

Pro první část šetření byly stanoveny tyto hypotézy:

Hypotéza č. 1: Vzhledem k obšírnosti problematiky žáků se speciálními vzdělávacími potřebami předpokládám, že většina učitelů se bude označovat jako nedostatečně kompetentní k vzdělávání, výchově a rozvoji dětí se speciálními vzdělávacími potřebami.

Hypotéza č. 2: Předpokládám, že minimálně 90% učitelů integrujících žáky s postižením je seznámeno s činností speciálně pedagogických center a dochází u nich k vzájemné spolupráci.

Hypotéza č. 3: Předpokládám, že dotazovaní učitelé vypíší konkrétní speciální pedagogické metody, které uplatňují při výuce a výchově dětí se speciálními vzdělávacími potřebami a tím pádem budou srozuměni s tím, jaké jsou speciální vzdělávací potřeby žáků s postižením.

Pro druhou část šetření byly stanoveny tyto hypotézy:

Hypotéza č. 4: Předpokládám, že rodiče žáků se speciálními vzdělávacími potřebami hodnotí převážně pozitivně jejich začlenění do kolektivu intaktních dětí.

Hypotéza č. 5: Předpokládám, že po zkušenostech s integrací by většina rodičů začlenila své dítě do běžné třídy znovu.

9. VÝSLEDKY ŠETŘENÍ A JEJICH INTERPRETACE

9.1 VYHODNOCENÍ DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ- UČITELÉ

Pro zjištění dostatečné informovanosti učitelů o speciálních vzdělávacích potřebách žáků s postižením a jejich patřičné kompetenci pro výuku, vzdělávání a rozvoj bylo využito dotazníkového šetření. Elektronickou formou bylo osloveno 26 škol a byl k emailu přiložen dotazník k vyplnění. Návratnost činilo 14 dotazníků.

Osobně jsem roznesla 35 vytištěných dotazníků do předem vytipovaných 3 škol. Vyzvednutí vyplněných dotazníků proběhlo formou osobního předání. Návratnost v tomto případě činila 29 dotazníků ze všech 3 škol dohromady.

Na email zareagovalo pouze 14 učitelů z 3 různých základních škol v Jihočeském kraji. Celkem se vzorkem výzkumného šetření stalo 43 vyplněných dotazníků učiteli základních škol.

OTÁZKA č. 1: Mám zkušenosti se vzděláváním a výchovou integrovaného dítěte s tímto druhem postižení:

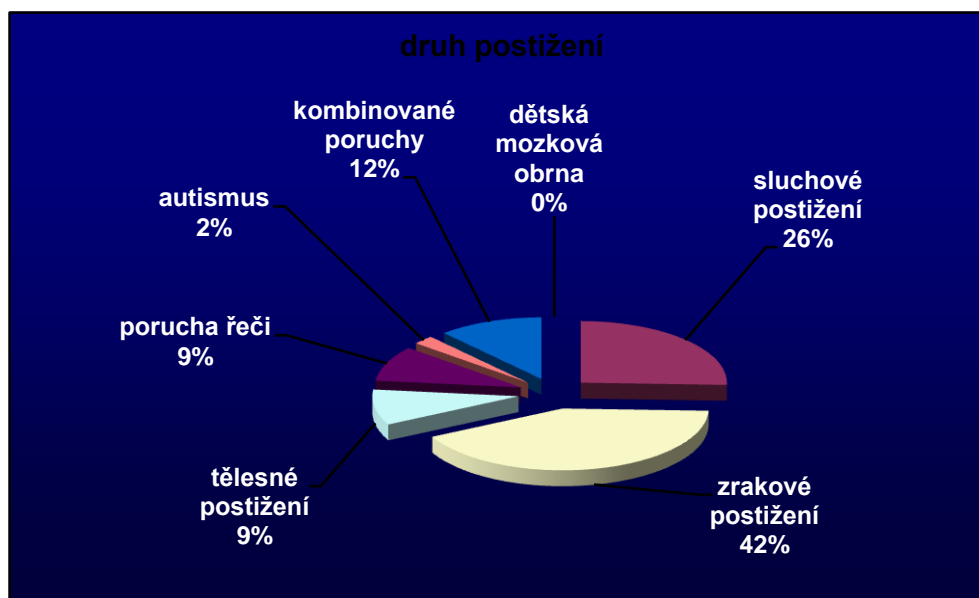
Tabulka č. 1: Druh postižení

DRUH POSTIŽENÍ	POČET	%
dětská mozková obrna	0	0
sluchové postižení	11	26
zrakové postižení	18	42
tělesné postižení	4	9
porucha řeči	4	9
autismus	1	2
kombinované poruchy	5	12
CELKEM	43	100

Celkem bylo vyplněno 43 dotazníků. Nejpočetnější skupinou šetřeného vzorku se stali integrovaní žáci se zrakovým postižením (18), hned za ní následovala v pořadí skupina žáků se sluchovým postižením (11). Dále se jednalo o 4 děti s tělesným postižením, 4 děti s poruchami řeči, 5 dětí s kombinovanou poruchou a 1 dítě s autismem. Součástí šetření nebyl ani jeden žák s dětskou mozkovou obrnou (0). To je

pravděpodobně tím, že je zde speciální zařízení „Arpida“, které se věnuje výchově, vzdělávání a rozvíjení žáků s tělesným postižením, zejména s dětskou mozkovou obrnou.

Graf č. 1: Druh postižení

V navrácených dotaznících měla největší zastoupení skupina dětí se zrakovým postižením (42 %), 26 % činila skupina dětí s postižením sluchu, 12 % s kombinovaným postižením, 9 % s poruchami řeči, 9 % s postižením tělesným a 2 % žáků s autismem. Součástí šetření nebyl ani jeden žák s dětskou mozkovou obrnou (0 %).

Dvacet osm dotazovaných učitelů nevyužila možnost konkrétně vypsát druh postižení integrovaného žáka.

Ti, co odpověděli, v případě tělesného postižení upřesnili, že se jednalo o:

- „žáka se zakrnělými horními končetinami a funkčními dlaněmi, které vyrůstají přes kloub z ramen a současně s deformací obou dolních končetin“

-žáky s ochrnutím dolní části těla

- žákyni s organickým postižením centrální nervové soustavy po pádu z koně

U žáků se zrakovým postižením uvedlo 18 učitelů:

- nevidomost (nejčastěji od narození)
- nevidomí rozlišující světlo a tmu
- úplná slepota, úplná slepota po opakovaných nemocech
- poruchy binokulárního vidění

V souvislosti s poruchami řeči bylo uvedeno:

- žákyně se zpomaleným tempem vyjadřování při postižení CNS(pád z koně)
- žák se sníženou artikulační schopností
- žák s koktavostí

Mezi sluchové postižení žáků byla zahrnuta:

- částečná nedoslýchavost
- nedoslýchavost
- percepční nedoslýchavost středně těžkého stupně
- zbytky sluchu

Tabulka č. 2: Kombinované vady

KOMBINOVANÉ VADY	POČET	%
zrakové a sluchové postižení	1	20
tělesné postižení a vady řeči	1	20
sluchové postižení a vady řeči	2	40
tělesné a sluchové postižení	1	20
CELKEM	5	100

Celkem bylo zkoumaných 5 žáků s kombinovaným postižením. V tomto případě se nejčastěji jednalo o žáky s kombinací postižení sluchu a vadou řeči (2), ostatní kombinace byly zastoupeny po 1 žáku.

Graf č. 2: Kombinované vady

Skupinu s kombinovanými vadami činilo 40 % žáků, s postižením sluchu a vadou řeči, 20 % tělesně a sluchově postižených, 20 % s postižením zraku a sluchu, 20 % tělesně postižených s vadou řeči.

OTÁZKA č. 2: Napište, v čem podle Vás spočívá hlavní myšlenka integrace:

Tabulka č. 3: Vyjádření hlavní myšlenky integrace

ODPOVĚĎ	Počet	%
zapojení dětí různým druhem postižení do běžné třídy s přihlédnutím na jejich postižení	23	62
zapojení dětí s různým druhem postižení do běžné třídy s využitím metodiky a speciálních vzdělávacích potřeb	9	24
možnost žáka získat i přes své postižení	5	14

takové vzdělání, které odpovídá jeho rozumovým schopnostem		
CELKEM	37	100

Celkem bylo dotázáno 37 učitelů. Jejich odpovědi lze shrnout do tří názorových skupin. Hlavní myšlenka integrace spočívá podle 23 dotázaných učitelů v zapojení dětí s různým druhem postižení do běžné třídy s přihlédnutím na jejich postižení, 9 učitelů ji označilo jako zapojení dětí s různým druhem postižení do běžné třídy s využitím metodiky speciálních vzdělávacích potřeb, zbylých 5 chápe integraci hlavně jako možnost žáka získat i přes své postižení takové vzdělání, které odpovídá jeho rozumovým schopnostem. Jak odpovědi ukazují, učitelé mají jasnou představu o smyslu integrace.

Graf č. 3: Vyjádření hlavní myšlenky integrace

Jak ukazuje graf, pro většinu respondentů spočívá hlavní myšlenka integrace v zapojení dětí s různým druhem postižení do běžné třídy s přihlédnutím na jejich postižení 62 %, 24 % označilo zapojení dětí s různým druhem postižení do běžné třídy s využitím metodiky speciálních vzdělávacích potřeb a zbylých 14 % možnost žáka získat i přes své postižení takové vzdělání, které odpovídá jeho rozumovým schopnostem.

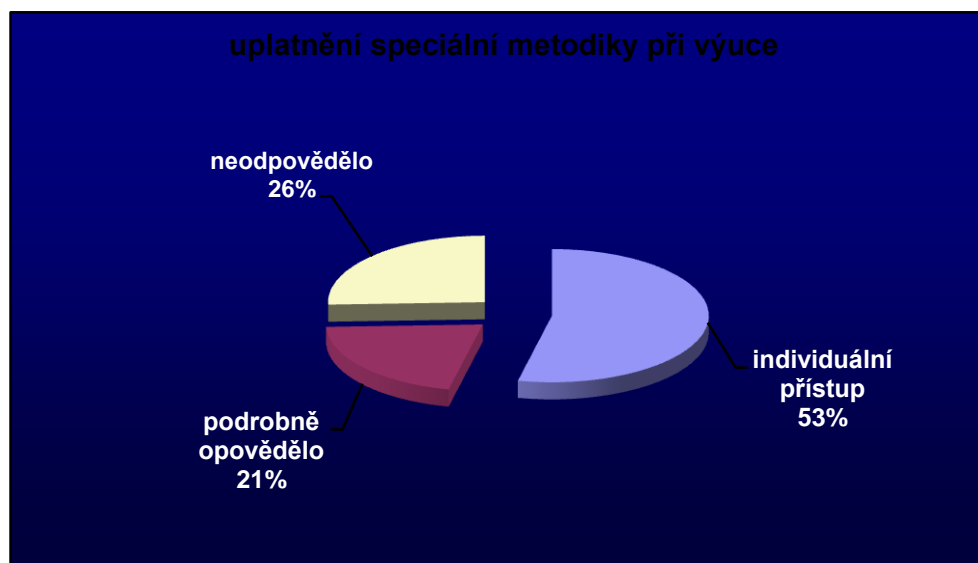
OTÁZKA č. 3: Vypište, jakou speciální metodiku (které speciální metody) uplatňujete při výchově a vzdělávání integrovaných žáků vzhledem k jejich speciálním vzdělávacím potřebám.

Tabulkač. 4: Uplatnění speciálně pedagogických metod a postupů při výuce

ODPOVĚĎ	POČET	%
individuální přístup	23	53
podrobně odpovědělo	9	21
neodpovědělo	11	26
CELKEM	43	100

Jakou konkrétní speciální metodiku využívají pedagogové při výuce, vypsalo podrobně 9 učitelů. Jako individuální přístup k žákovi ji označilo 23 respondentů a 11 jich na otázku neodpovědělo.

Graf č. 4: Uplatnění speciálně pedagogických metod a postupů při výuce

Speciálně pedagogické postupy a metody uplatňující při výuce jmenovitě uvedlo 21 % učitelů, 53 % učitelů ji označilo neurčitě a krátce jako uplatnění individuálního přístupu k dítěti. Smutné je, že 26 % učitelů možnost odpovědět nevyužilo.

Učitelé, kteří konkrétně vypsali metody a postupy, uvedli, že důležité je **respektovat tempo** žákovi práce, je nutné **častěji opakovat** probíranou látku, dát

žákovi dostatečný **časový prostor** pro naplňování svých speciálních vzdělávacích potřeb, poskytnout mu maximální možnou **zpětnou vazbu**. **Domácí úkoly** integrovaných žáků s postižením by měly být vzhledem k druhu a stupni jejich postižení kratší. Dále je nezbytné, aby bral učitel ohled na žákovu **únavnost** a poskytl mu možnost **odpočinku a relaxace přímo v hodině**. Respektování osobnosti dítěte a jeho vzdělávacích schopností a možností by mělo být podle jednoho respondenta samozřejmostí. Při hodnocení by měl učitel **odhlížet od méně závažných nedostatků** plynoucích z druhu žákova postižení. Je velmi důležité, aby učitel žáka s postižením **pozitivně motivoval**.

Pro žáky s kombinací postižení zraku a sluchu uvedli učitelé, že je nezbytná zřetelná výslovnost a neustálé ověřování si porozuměnému. Učitel by měl mnohem více komentovat to, co píše na tabuli, uplatňovat názornost, poskytovat prodloužený výklad, hodinu týdně pouze opakovat, upravovat prověrky tak, aby zadané úkoly nebyly tolik abstraktní a žáci si uměli modely představit na konkrétní situaci. Samozřejmostí by měl být dvojnásobek času na vypracování úkolů.

V případě výuky cizích jazyků uvádějí učitelé, že je nutné se opakováním ujišťovat, zda žák cizí slova a nové pojmy dobře slyší, pořizovat zvukové nahrávky. Preferuje se ústní projev. Žákům musí být umožněna kompenzace hmatem, umožnit jim přímý kontakt s předměty pokud je to možné.

U žáků s pohybovým omezením horní poloviny těla a vadou řeči zároveň je důležité omezit psaný projev a slovní zásobu v cizích jazycích omezit pouze na základní. Nevidomí žáci nutně vyžadují úpravu učebního plánu, přizpůsobení hodnocení u testů i ústního zkoušení, které by mělo být sestaveno na základě ústního pohovoru. Děti s autismem vyžadují především časté a důsledné opakování.

Jako speciální metody u žáků s tělesným postižením označili učitelé nutnost užívání osobního počítače v hodině, pomoc při zapisování poznámek a uzpůsobení tématického plánu. V jednom případě na vlastní přání žákyně dochází pouze k ústnímu přezkoušení v kabinetu učitelů.

U sluchově postižených žáků je nutná komunikace z čelní pozice, aby bylo umožněno odezírání. Žák by měl sedět v první lavici před učitelem. Důležité je využití

tabule pro výklad, jasné a zřetelné opakování, přesvědčování se pohledem, že žák rozuměl, častý oční kontakt a omezení diktátů.

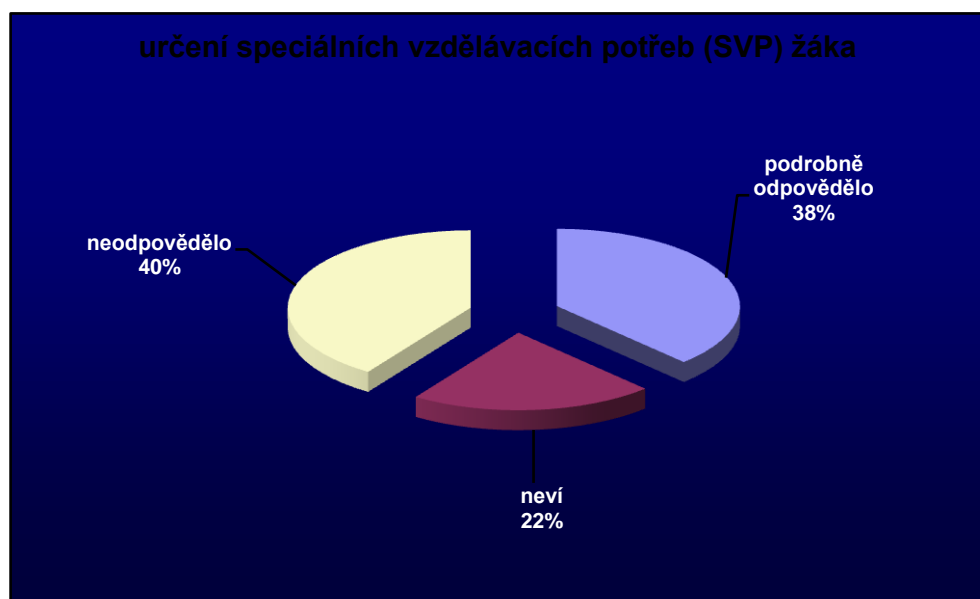
OTÁZKA č. 4: Vypište, které speciální vzdělávací potřeby má postižený žák integrovaný do Vaší třídy:

Tabulka č. 5: Určení speciálních vzdělávacích potřeb (SVP) žáka

ODPOVĚĎ	POČET	%
odpovědělo	14	38
neví	8	22
neodpovědělo	15	40
CELKEM	37	100

Celkem bylo dotázáno 37 učitelů, z nich 14 vypsalo odpověď, 8 učitelů nevědělo a 15 učitelů neodpovědělo.

Graf č. 5: Určení speciálních vzdělávacích potřeb (SVP) žáka

Graf vyjadřuje, jaké jsou speciální vzdělávací potřeby žáků 38 % dotázaných učitelů odpovědělo, 22 % učitelů nevědělo, jaké jsou tyto potřeby, 40 % učitelů neodpovědělo, což je zarážející vzhledem k tomu, že s dětmi pracují.

Podle většiny dotázaných učitelů nezbytnou součástí speciálních vzdělávacích potřeb žáků s postižením tvoří užívání **kompensačních pomůcek** a využívání ostatních

smyslů. Jako další speciální vzdělávací potřebu integrovaných žáků s postižením uvedli učitelé využití pomoci pedagogického asistenta, individuální přístup ve výuce, více času na zkoušení, potřeba více opakovat a dopřát žákovi individuální tempo.

OTÁZKA č. 5: Označte, co je podle Vás největším konkrétním problémem integrace žáka ve vaší třídě.

Tabulka č. 6: Největší problém integrace žáka

ODPOVĚĎ	POČET	%
nadměrné množství žáků ve třídě	12	32
nedostatek kvalitních kompenzačních pomůcek	11	30
nepřítomnost pedagogického asistenta	1	3
bezbariérovost	3	8
neexistuje žádný problém	8	22
Nevyplněno	2	5
CELKEM	37	100

Celkem bylo dotázáno 37 učitelů. Jako největší problém úspěšnosti integrace jejich žáka je podle 12ti nadměrné množství žáků ve třídě, podle 11 nedostatek kvalitních kompenzačních pomůcek, podle 3 bariérovost školní budovy. Dle dotazníku 1 učitel postrádá přítomnost pedagogického asistenta, 8 učitelů nemá problém s integrací žáka a 2 učitelé neodpověděli.

Graf č. 6: Největší problém integrace žáka

Jako největší problém integrace daného žáka vidí většina učitelů (32 %) nadměrný počet žáků ve třídě. Pro 30 % dotázaných je velkým problémem nedostatek kvalitních kompenzačních pomůcek, 3 % postrádají přítomnost pedagogického asistenta, 5 % vidí problém v bariérovosti školní budovy. Velké procento učitelů uvedlo, že neexistuje žádný problém (22 %), který by negativně ovlivňoval úspěšnost integrace, 5 % dotázaných na otázku neodpovědělo. Více než čtvrtina učitelů neudává žádný problém.

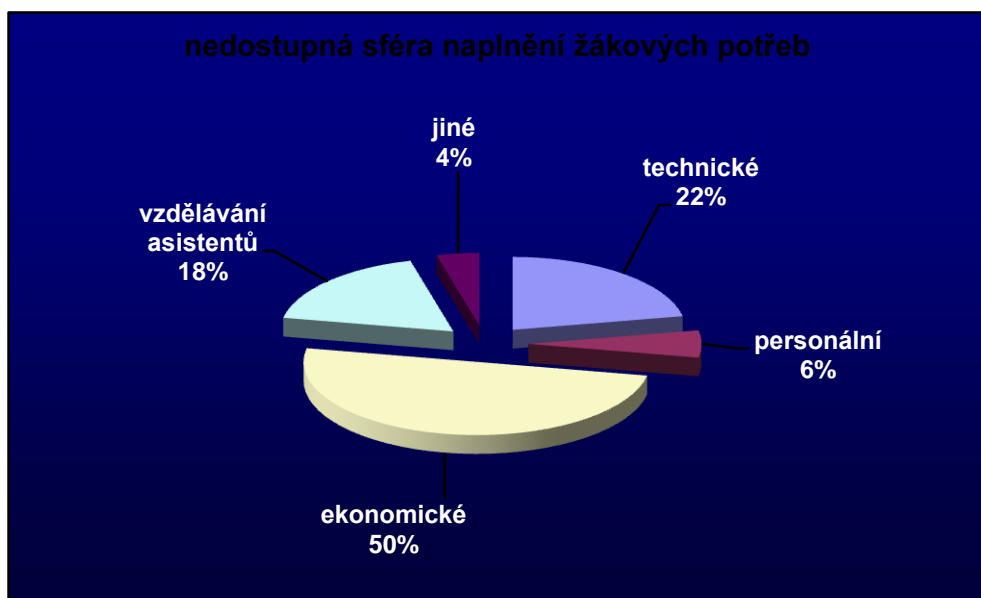
OTÁZKA č. 6: Uved'te, jaká sféra speciálních vzdělávacích potřeb je pro žáka na Vaší škole největším problémem.

Tabulka č. 7: Problémová sféra naplnění žákových potřeb

ODPOVĚĎ	POČET	%
technické	11	22
personální	3	6
ekonomické	25	50
vzdělání asistentů	9	18
Jiné	2	4

Nejvíce problémová je v souvislosti s integrací sféra ekonomická (25 učitelů), dále technická (11 učitelů) a oblast vzdělání asistentů (9 učitelů), podle 2 učitelů chybí personál a 2 uvedli jinou odpověď z nabízených.

Graf č. 7: Problémová sféra naplnění žákových potřeb

Koláčový graf názorně ukazuje nejvíce problémovou sféru v souvislosti s úspěšnou integrací. Podle 50 % dotázaných učitelů je to sféra ekonomická, podle 22 % technická, 18 % učitelů postrádá dostatečně vzdělané asistenty, 6 % označilo sféru personální a 4 % uvedli ještě jinou odpověď. V tomto případě byl uveden nedostatek odpočinkového času a s ním související potřeba delších přestávek.

OTÁZKA č. 7: Uved'te, jakým hlavním způsobem byly pro výuku zajištěny speciální vzdělávací pomůcky.

Tabulka č. 8: Způsob zajištění speciálních vzdělávacích pomůcek

ODPOVĚĎ	POČET	%
příspěním rodičů	10	19
zapůjčením z SPC	15	28
zajištěny učiteli	8	15
vyrobeny učiteli	2	4
nebyly dostatečně zajištěny	17	32
neodpovědělo	1	2

CELKEM	43	100
--------	----	-----

Speciální vzdělávací pomůcky získalo 10 učitelů příspěvím rodičů, 15 zapůjčením z SPC, 8 učitelů zajistilo speciální vzdělávací pomůcky sami a 2 si je sami vyrobili, 17 učitelů uvedlo, že nebyly dostatečně zajištěny. Neodpověděl 1 učitel.

Graf č. 8: Způsob zajištění speciálních vzdělávacích pomůcek

Nejčastějším způsobem zajištění speciálních vzdělávacích pomůcek pro výuku postiženého žáka je zapůjčení v SPC (28 %), 19 % učitelů získává tyto pomůcky příspěvím rodičů, v 15 % případů si speciální vzdělávací pomůcky učitelé obstarávají sami a 4 % je sami dokonce vyrobili.

Překvapivé bylo zjištění, že v 32 % případech nebyly pomůcky dostatečně zajištěny.

Jedna dotazovaná uvedla, že potřebnou učebnici němčiny celou přemluvila na diktafon, aby mohla nevidomého žáka vyučovat, jiná uvedla, že nemá čas a prostředky na výrobu všech pomůcek a není nikdo, kdo by její nápady realizoval, 2% respondentů na otázku neodpověděla. Jiná učitelka uvedla, že postrádá speciální pomůcky na rýsování pro nevidomé a „něco“, co by v hodinách výtvarné výchovy přiblížilo pojem a význam barvy. Prozatím na rýsování žáci používají formovací modelínu a tenké rydlo, alespoň pro práci v hodině. Z dotazníků vyplývá, že **chybí převážně kvalitní speciální pomůcky pro výuku cizích jazyků** a učebnice obecně.

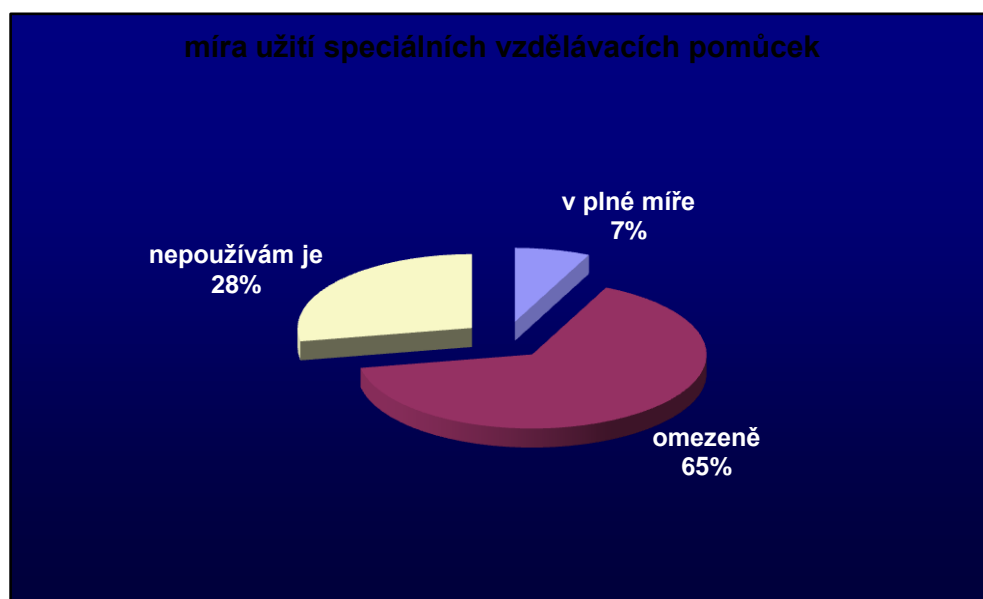
OTÁZKA č. 8: V jaké míře používáte speciální vzdělávací pomůcky?

Tabulka č. 9: Míra užití speciálních vzdělávacích pomůcek

ODPOVĚĎ	POČET	%
v plné míře	3	7
omezeně	28	65
nepoužívám je	12	28
CELKEM	43	100

V plné míře používají speciální vzdělávací pomůcky 3 učitelé, 28 pouze omezeně a 12 učitelů je nepoužívá.

Graf č. 9: Míra užití speciálních vzdělávacích pomůcek

Většina respondentů uvedla, že speciální vzdělávací pomůcky používá v plné míře pouze u 7 % žáků, omezeně používá u 65 % žáků a u 28 % žáků je nepoužívá vůbec. Zarážející je, že u 28 % žáků, tedy více než čtvrtiny, učitelé nepoužívají žádné speciální vzdělávací pomůcky pro děti s postižením.

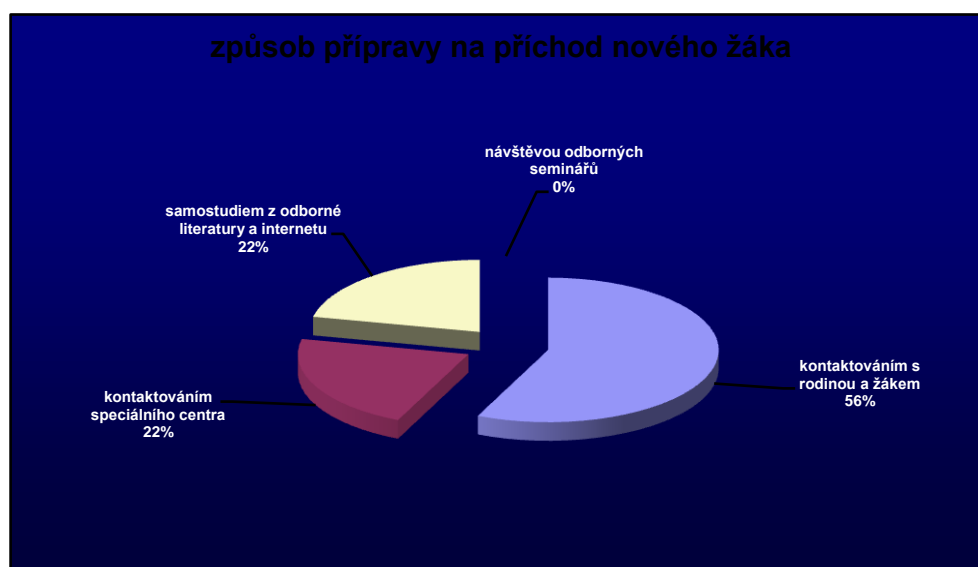
OTÁZKA č. 9: Jakým způsobem jste se připravoval/a na příchod postiženého žáka?

Tabulka č. 10: Způsob přípravy na příchod nového žáka

ODPOVĚĎ	POČET	%
kontaktováním s rodinou a žákem	21	56
kontaktováním speciálního centra	8	22
samostudiem z odborné literatury a internetu	8	22
návštěvou odborných seminářů	0	0
CELKEM	37	100

Celkem bylo dotázáno 37 respondentů. Na příchod nového žáka se 21 učitelů připravovalo kontaktováním s rodinou a žákem, 8 učitelů kontaktovalo SPC a 8 učitelů se samo vzdělávalo z literatury a internetu. Odborný seminář předem nenavštívil ani jeden učitel (0).

Graf č. 10: Způsob přípravy na příchod nového žáka

Většina učitelů se připravovala na příchod nového žáka tím způsobem, že došlo k předcházejícímu kontaktu s rodinou žáka i žákem samotným (56 %), 22 % předem kontaktovalo příslušné SPC a 22 % se připravovalo samostudiem z odborné literatury a internetu. Ani jeden z dotazovaných nenavštívil odborný seminář či přednášku (0 %).

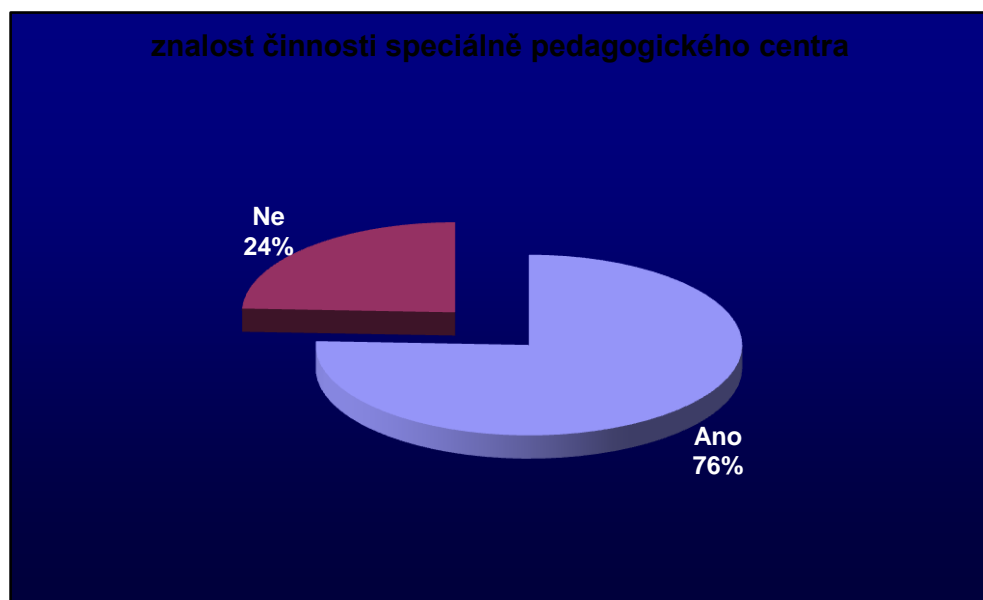
OTÁZKA č. 10: Víte, čím se zabývá speciálně pedagogické centrum (SPC)?

Tabulka č. 11: znalost činnosti speciálně pedagogického centra

ODPOVĚĎ	POČET	%
ano	28	76
ne	9	24
CELKEM	37	100

Celkem bylo dotázáno 37 učitelů. S činností SPC je seznámeno 28 učitelů, 9 učitelů neví, jaká je jeho činnost.

Graf č. 11: Znalost činnosti speciálně pedagogického centra

Překvapivě velké procento dotázaných nevědělo, jaká je činnost, zaměření a úkoly speciálně pedagogického centra (24 %). Zbýlých 76 % uvedlo, že činnost a zaměření SPC zná.

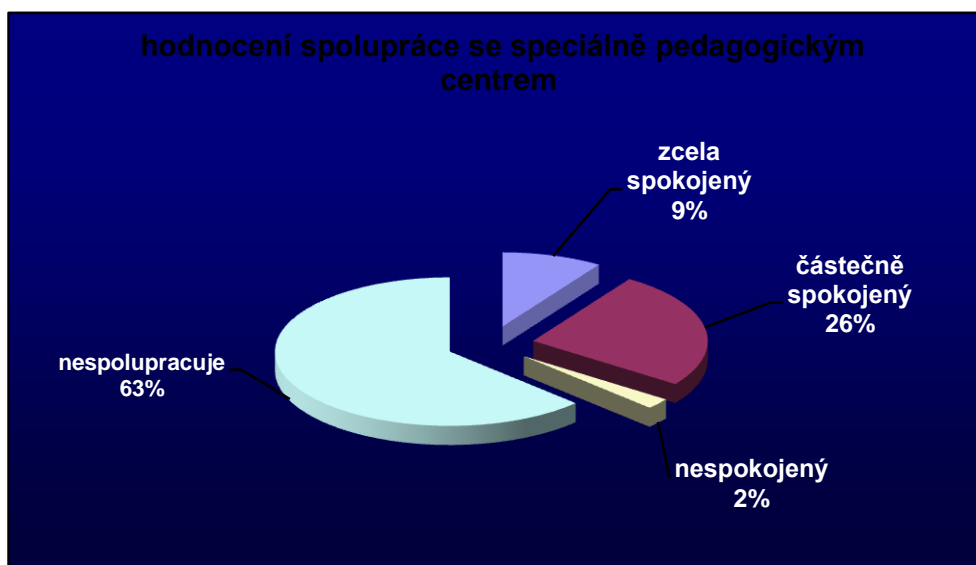
OTÁZKA č. 11: Jak hodnotíte spolupráci s SPC?

Tabulka č. 12: Hodnocení spolupráce se speciálně pedagogickým centrem

ODPOVĚĎ	POČET	%
zcela spokojený	4	9
částečně spokojený	11	26
nespokojený	1	2
nespolupracuje	27	63
CELKEM	43	100

Zcela spokojeni jsou se spoluprací s SPC 4 učitelé, částečně spokojených je 11 učitelů, 27 dotázaných s SPC nespolupracuje a 1 dotázaný je se spoluprací s SPC nespokojen.

Graf č. 12: Hodnocení spolupráce se speciálně pedagogickým centrem

Graf ukazuje, že 26 % z těch, kteří tuto možnost využívají, je se spoluprací částečně spokojeno, zcela spokojeno je 9 % respondentů a 2 % jsou nespokojena. Jako důvod nespokojenosti dotázaný uvedl, že SPC s ním nechce spolupracovat, i přesto, že dotyčný o spolupráci stojí. Jedna dotazovaná navíc doplnila, že je pouze částečně spokojená se spoluprací s SPC, protože by si představovala častější a užší kontakt. Je nepochopitelné, že u 63 % žáků učitel s SPC vůbec nespolupracuje.

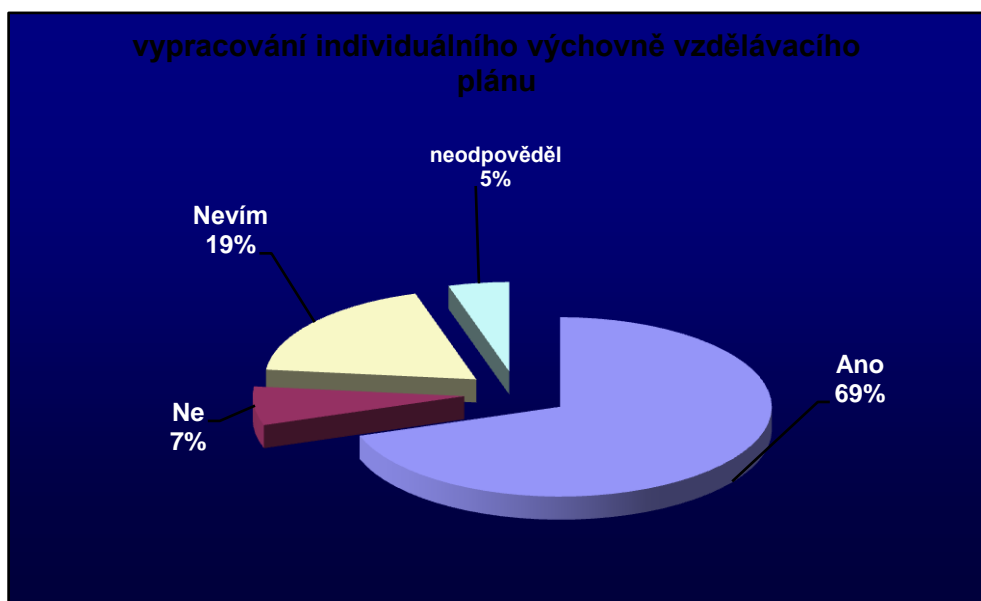
OTÁZKA č. 12: Byl pro žáka vypracován individuální výchovně vzdělávací plán?

Tabulka č. 13: Vypracování individuálního výchovně vzdělávacího plánu

ODPOVĚĎ	POČET	%
ano	30	69
ne	3	7
nevím	8	19
neodpověděl	2	5
CELKEM	43	100

Pro 30 dětí byl vypracován individuální výchovně vzdělávací plán, ve 3 případech nebyl vypracován. U 8 dětí učitelé nevěděli, zda byl vypracován či nikoliv. Ve 2 případech nebyla odpověď uvedena.

Graf č. 13: Vypracování individuálního výchovně vzdělávacího plánu

Většina učitelů uvedla, že byl pro dítě na tento školní rok vypracován individuální vzdělávací plán (69 %). Pro 7 % žáků vypracován nebyl a 5 % učitelů nevyužilo možnost odpovědět. Překvapivě 19 % učitelů nevědělo, zda byl individuální vzdělávací plán pro žáka vypracován či nikoliv. To znamená, že třídní učitel neseznámil ostatní učitele s nutností individuálního vzdělávacího plánu. V jednom z dotazníků bylo uvedeno, že všechny individuální vzdělávací plány pro integrované děti vypracoval třídní učitel sám.

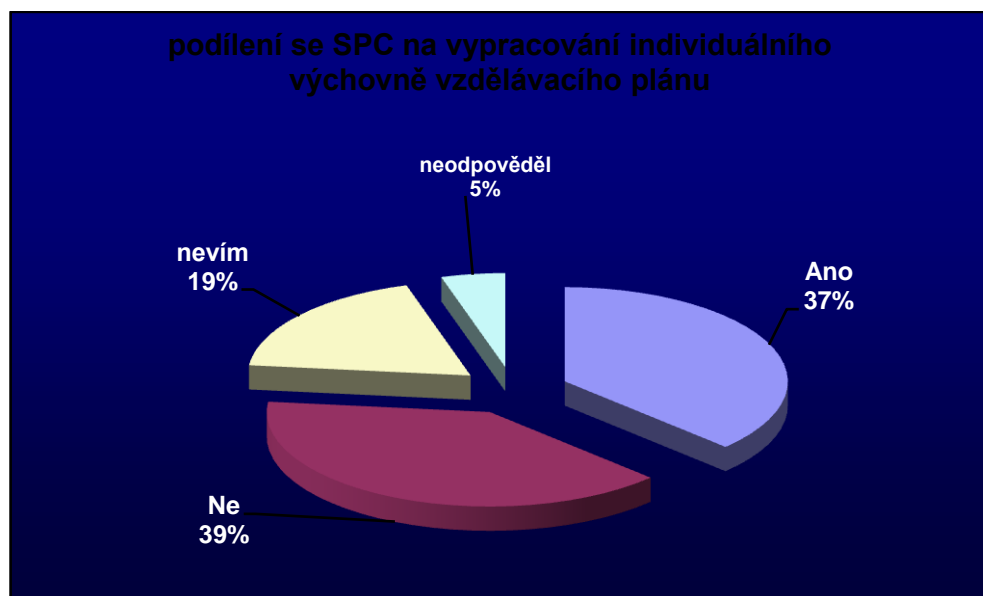
OTÁZKA č. 13: Podílelo se SPC na vypracování individuálního výchovně vzdělávacího plánu?

Tabulka č. 14: Podílení se SPC na vypracování individuálního výchovně vzdělávacího plánu

ODPOVĚĎ	POČET	%
ano	16	37
ne	17	39
nevím	8	19
neodpověděl	2	5
CELKEM	43	100

SPC se na vypracování individuálního výchovně vzdělávacího plánu podílelo v 16 případech. Nepodílelo se na vypracování u 17 dětí a u 8 dětí učitelé nevěděli, zda se podílelo či nikoliv. 2 odpovědi zůstaly nevyplněny, tj. učitelé podle IVP nepracují.

Graf č. 14: Podílení se SPC na vypracování individuálního výchovně vzdělávacího plánu

Ve 37 % případů se na vypracování individuálního výchovně vzdělávacího plánu podílelo SPC, v 39 % se na něm nepodílelo a dost velké procento učitelů (19 %) uvedlo, že neví. Na otázku neodpovědělo 5 % dotazovaných.

OTÁZKA č. 14: Byl žákovi přidělen pedagogický asistent?

Tabulka č. 15: Přidělení pedagogického asistenta žákovi

ODPOVĚĎ	POČET	%
ano	25	58
ne	3	7
nepotřebuje	14	33
neodpověděl	1	2
CELKEM	43	100

Pedagogický asistent byl žákovi přidělen ve 25 případech. V 17 případech přidělen nebyl, z toho u 14 dětí učitel uvedl, že to nebylo třeba, 1 odpověď chybí.

Graf č. 15: Přidělení pedagogického asistenta žákovi

Učitelé uvádějí, že u 58 % integrovaných žáků s postižením využívají možnost pomoci pedagogického asistenta, 33 % tuto pomoc vzhledem k druhu a stupni svého postižení nepotřebuje a 7 % tato pomoc není poskytnuta, i přes to, že by byla zapotřebí. Zda je pedagogický asistent přidělen či nikoliv neuvedli 2 % z dotazovaných.

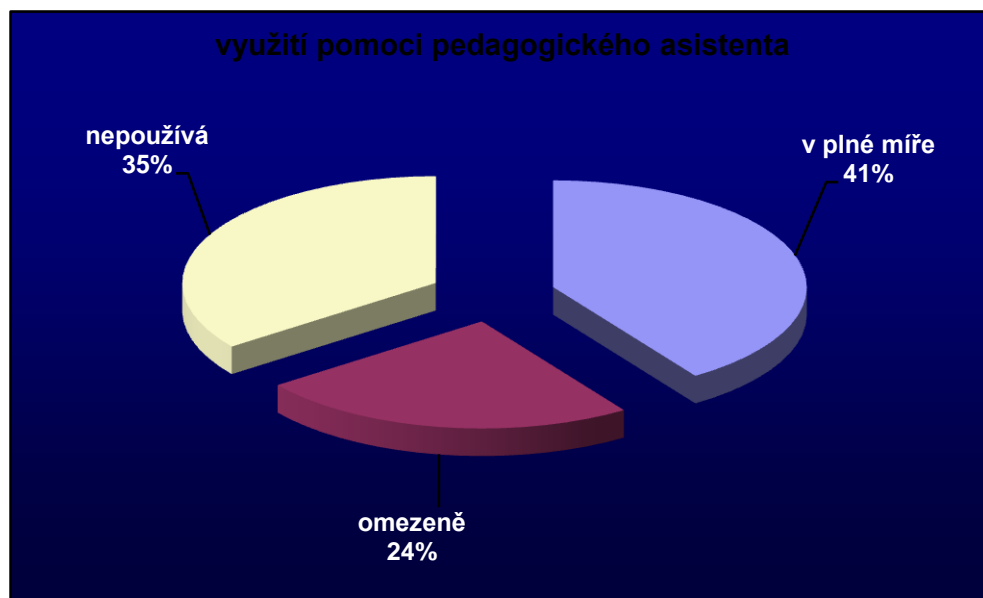
OTÁZKA č. 15: Do jaké míry využíváte pomoc pedagogického asistenta vy, je-li dítěti přidělen?

Tabulka č. 16: Využití pomoci pedagogického asistenta

ODPOVĚĎ	POČET	%
v plné míře	15	41
omezeně	9	24
nepoužívá	13	35
CELKEM	37	100

Celkem bylo dotázáno 37 učitelů. Pomoci pedagogického asistenta, v případě, že byl přidělen, v plné míře využívá 15 učitelů, 9 učitelů omezeně a 13 učitelů jeho pomoc nevyužívá.

Graf č. 16: Využití pomoci pedagogického asistenta

V případě, že byl přidělen, v plné míře využívá pomoc pedagogického asistenta 41 % dotázaných, 24 % pouze omezeně a 35 % jeho pomoci nevyužívá. Tito učitelé uvedli, že není zapotřebí tohoto druhu podpory.

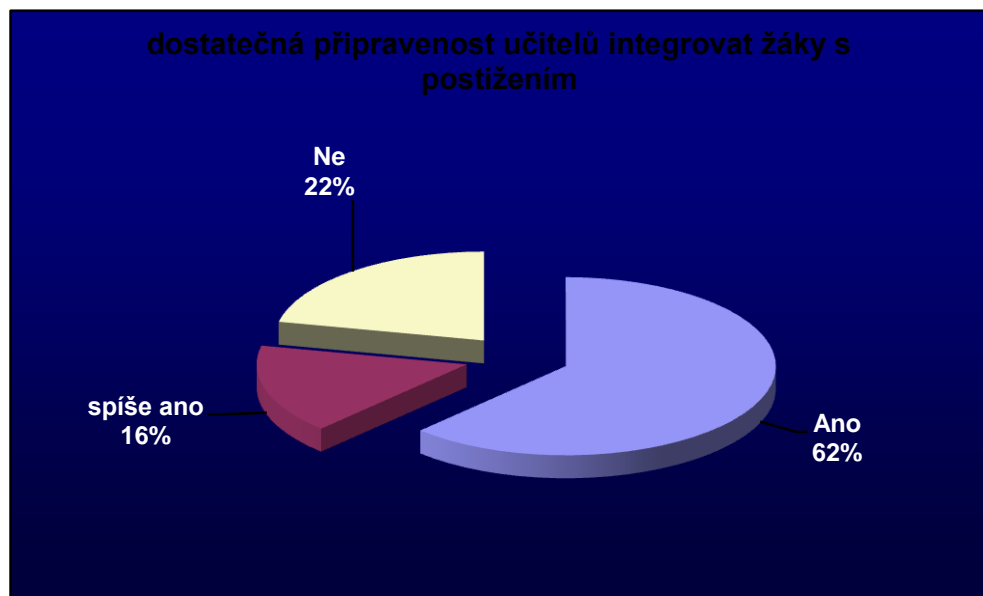
OTÁZKA č. 16 Jsou podle Vás učitelé dostatečně připraveni integrovat žáky s postižením?

Tabulka č. 17: Dostatečná připravenost učitelů integrovat žáky s postižením

ODPOVĚĎ	POČET	%
ano	23	62
spíše ano	6	16
ne	8	22
CELKEM	37	100

Integrovat žáky s postižením je podle sebe připraveno 29 učitelů, z toho 23 učitelů odpovědělo, že jsou plně připraveni, 6 učitelů je spíše připravena, než nepřipravena, 8 učitelů se necítí být dostatečně připravených na vzdělávání, výchovu a rozvoj postižených žáků.

Graf č. 17: Dostatečná připravenost učitelů integrovat žáky s postižením

Překvapivé je, že i přes obšírnost problematiky speciálních vzdělávacích potřeb pro jednotlivé druhy postižení 62 % dotázaných učitelů uvádí, že jsou dostatečně připraveni pro výuku integrovaných žáků s různým druhem postižení, 16 % učitelů, kteří značili možnost „spíše ano“, uvedlo, že oni sami se cítí být ve výchově, vzdělávání a rozvoji konkrétního integrovaného žáka dostatečně erudováni. 22% respondentů uvedlo, že učitelé nejsou dostatečně připraveni žáky se speciálními vzdělávacími

potřebami vzdělávat. V jednom dotazníku bylo uvedeno, že jediný způsob, jakým se celá škola připravovala na integraci nevidomého žáka, bylo zakoupení osobního počítače s hlasovým výstupem a braillovým řádkem. Informace, jak s žákem zacházet, získával tedy postupně učitel vlastní snahou. Několik dotazovaných uvedlo, že hodně záleží na druhu a stupni žákova postižení.

OTÁZKA č. 17: Označte, pro koho především je integrace přínosem.

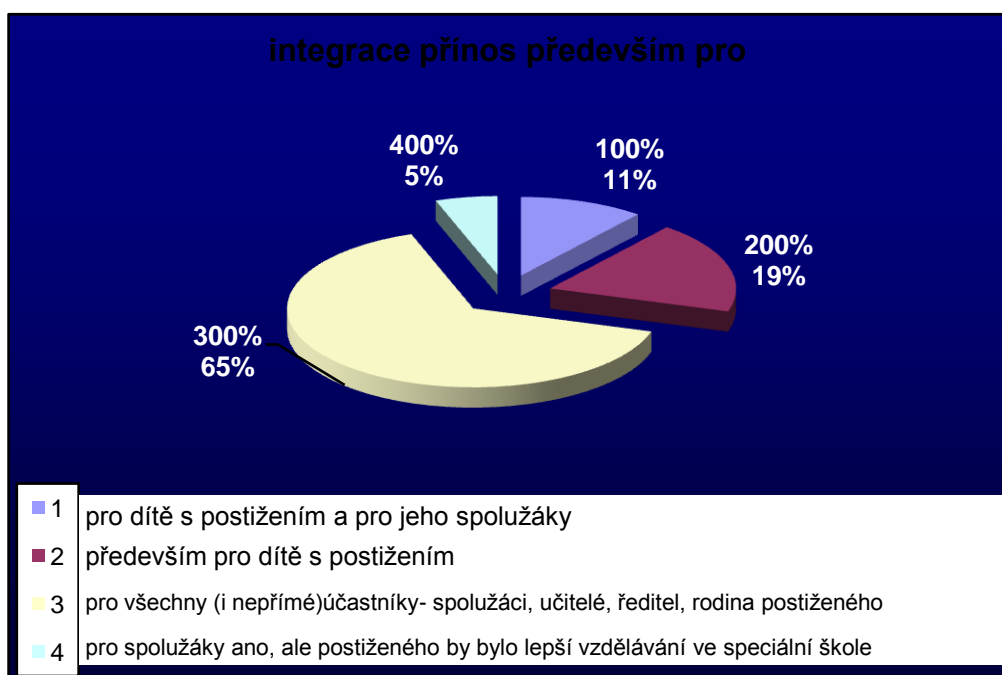
Tabulka č. 18: Integrace přínos především pro:

ODPOVĚĎ	POČET	%
pro dítě s postižením a pro jeho spolužáky	4	11
především pro dítě s postižením	7	19
pro všechny (i nepřímé) účastníky- spolužáci, učitelé, ředitel, rodina postiženého	24	65
pro spolužáky ano, ale postiženého by bylo lepší vzdělávání ve speciální škole	2	5
CELKEM	37	100

Celkem bylo dotázáno 37 respondentů. Podle 24 učitelů je integrace přínosem pro všechny (i nepřímé) účastníky- spolužáky, učitele, ředitele, rodinu postiženého, 4 vidí hlavní přínos pro dítě s postižením a pro jeho spolužáky, 7 především pro dítě s postižením a dva učitelé uvedli, že integrace je přínosná pro spolužáky, postižené dítě by bylo ovšem lepší vzdělávat ve škole speciální.

Graf č. 18: Integrace přínos především pro:

Podle většiny učitelů (65 %) je integrace přínosem pro všechny zúčastněné (spolužáci, učitele, ředitele a rodinu postiženého), 11 % uvádí, že integrace je přínosem pro dítě s postižením i pro jeho spolužáky. Toto zjištění je potěšující. Dále je 19 % učitelů přesvědčeno, že integrace je přínosem především pro dítě s postižením, 5 % dotázaných uvedlo, že pro spolužáky přínosem je, ale pro postižené dítě by bylo lepší, kdyby bylo vzděláváno ve škole speciální. Zdůvodňují to skutečností, že učitelé speciálních škol jsou mnohem lépe připraveni dítě vychovávat a vzdělávat, dítěti se tak dostane kvalitnějšího vzdělání.

Na poslední straně dotazníků měli učitelé možnost vyjádřit své osobní názory a postřehy v souvislosti s integrací a žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. Tuto možnost využilo pouze 16 % respondentů. Jejich postřehy jsou následující.

- „zdraví“ žáci si uvědomují hodnotu svého vlastního zdraví
- integrace vede k toleranci majoritní společnosti vůči handicapovaným lidem
- obohacení lidí bez postižení, kteří řeší malicherné problémy
- je nutné, aby byl žák vzděláván v motivujícím prostředí, tím bylo podporováno jeho sebevědomí

- lidé bez postižení ztrácí ostych při komunikaci s lidmi postiženými (školská integrace)
- úspěšná integrace je jediným možným prostředkem dětí a mládeže s postižením získat vysokoškolské vzdělání, vede k velké motivaci žáka i jeho okolí

Všechna tato vyjádření svědčí o tom, že sami učitelé si uvědomují přínos integrace dětí se speciálními vzdělávacími potřebami i pro ostatní- intaktní členy společnosti.

9. 2 VYHODNOCENÍ DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ - RODIČE

Pro zjištění názorů rodičů dětí s postižením na integraci a pro vymezení speciálních vzdělávacích potřeb těchto dětí bylo opět využito dotazníkové metody šetření. Oslovena byla 4 speciálně pedagogická centra, kde mi bylo přislíbeno předání 30 dotazníků rodičům. Návratnost však byla velmi malá, činila pouze 8 dotazníků. Další 4 vyplněné dotazníky jsem získala kontaktováním rodičů postižených integrovaných dětí, které osobně znám. Celkem se tedy vzorkem šetření stalo 12 dotazníků vyplněných rodiči integrovaných postižených žáků.

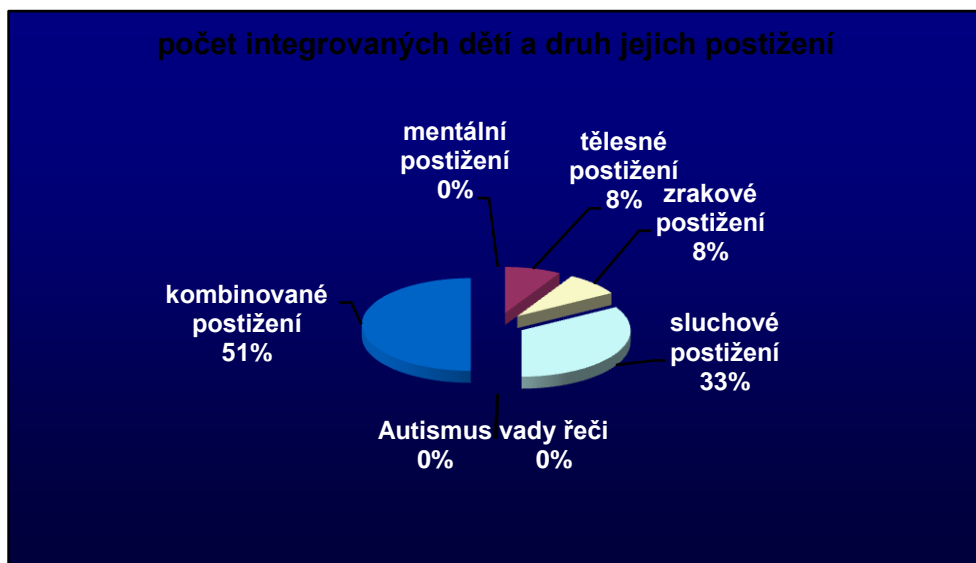
OTÁZKA Č. 1: Můj syn/moje dcera má tento druh postižení

Tabulka č. 19: Počet integrovaných dětí a druh jejich postižení

DRUH POSTIŽENÍ	POČET ŽÁKŮ	%
mentální postižení	0	0
tělesné postižení	1	8
zrakové postižení	1	8
sluchové postižení	4	33
vady řeči	0	0
autismus	0	0
kombinované postižení	6	51
CELKEM INTEGROVANÝCH ŽÁKŮ	12	100

Celkem bylo vyplněno 12 dotazníků od dvanácti různých rodičů. Největší zastoupení bylo u skupiny dětí s kombinovaným postižením (6), dále 4 děti se sluchovým postižením, 1 dítě tělesně postižené a 1 s postižením zraku. Nezastoupena zůstala skupina s mentálním postižením (0), autismem (0) a děti s vadami řeči.

Graf č. 19: Počet integrovaných dětí a druh jejich postižení

Největší skupinu dotazníkového šetření tvořily děti s kombinovaným postižením (50 %), 33 % tvořilo skupinu dětí s postižením sluchu, 8 % se zrakovým postižením a 8 % s tělesným postižením. Nezastoupena zůstala skupina dětí s autismem (0 %) a děti s vadou řeči (0 %).

Tabulka č. 20: Kombinované vady

KOMBINOVANÉ VADY	POČET ŽÁKŮ	%
sluchové postižení a vady řeči	3	49
sluchové a tělesné postižení	1	17
sluchové a zrakové postižení	1	17
tělesné postižení a vady řeči	1	17
CELKEM	6	100

Celkem bylo dětí s kombinovaným postižením 6. Nejčastější kombinací postižení byla kombinace sluchového postižení a vady řeči (3), dále 1 dítě se sluchovým a tělesným postižením, 1 dítě se sluchovým a zrakovým postižením a 1 dítě s tělesným postižením a vadou řeči.

Graf č. 20: Kombinované vady

Nejčastěji šlo v šetřeném vzorku o děti s kombinací sluchového postižení a vady řeči (49 %). 17 % tvořilo děti s postižením sluchovým a tělesným, 17 % se sluchovým a zrakovým postižením a 17 % s tělesným postižením a vadou řeči.

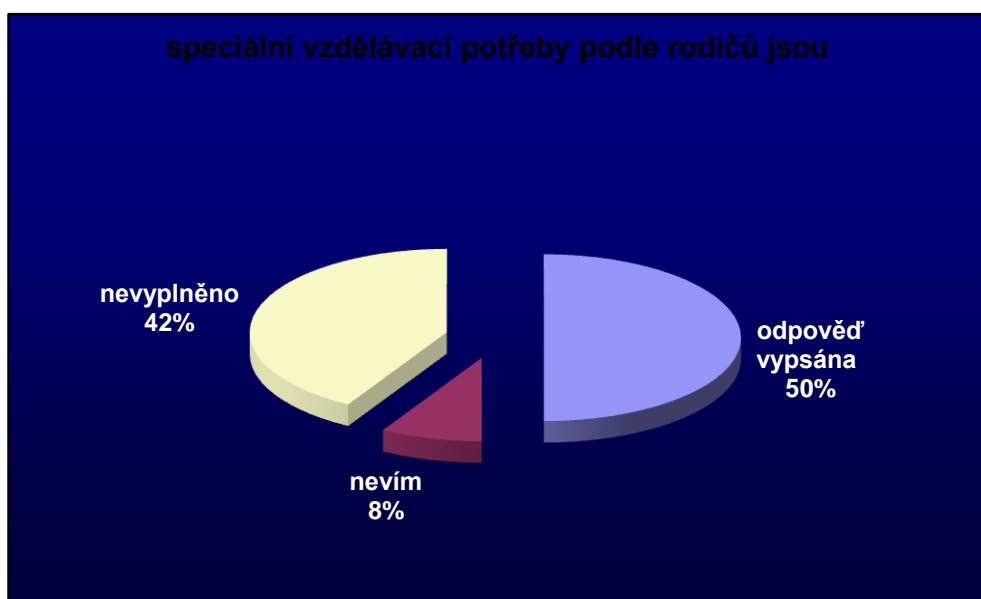
OTÁZKA Č. 2: Co si představujete pod pojmem speciální vzdělávací potřeby Vašeho dítěte? Vypište.

Tabulka č. 21: Speciální vzdělávací potřeby žáků (podle rodičů)

TYP ODPOVĚDI	POČET RODIČŮ	%
odpověď vypsána	6	50
nevím	1	8
nevyplněno	5	42
CELKEM	12	100

Možnost podrobně vypsát, jaké jsou speciální vzdělávací potřeby jejich dítěte, mělo 12 rodičů. Pět rodičů tuto možnost nevyužilo. Jeden rodič uvedl, že neví, co jsou speciální vzdělávací potřeby jeho dítěte a 6 rodičů odpověď dopodrobna vypsalo.

Graf č. 21: Speciální vzdělávací potřeby podle rodičů jsou:

Jaké jsou speciální vzdělávací potřeby dětí dopodrobna vypsala polovina rodičů (50 %), 8 % nevědělo, jak tyto potřeby označit a 42 % rodičů možnost odpovědět na otevřenou otázku nevyužilo.

Je poměrně zarážející, že polovina rodičů neuvědomila žádnou speciální vzdělávací potřebu, kterou by jejich dítě mohlo při výuce využívat, následně i rodiče sami při domácí přípravě na vyučování.

OTÁZKA Č. 3: Jaký byl hlavní důvod, který Vás vedl k integraci Vašeho dítěte do běžné základní školy?

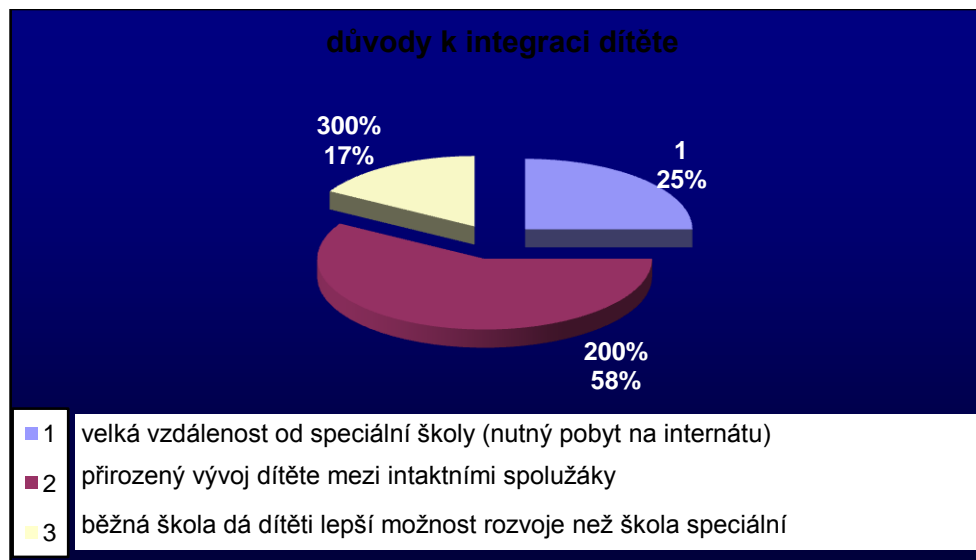
Tabulka č. 22: Důvody k integraci dítěte

DŮVOD	POČET	%
velká vzdálenost od speciální školy (nutný pobyt na internátu)	3	25
přirozený vývoj dítěte mezi intaktními spolužáky	7	58
běžná škola dá dítěti lepší možnost rozvoje než škola speciální	2	17
CELKEM	12	100

Celkem odpovědělo 12 rodičů. Hlavním **důvodem** pro integraci dítěte byl pro rodiče **přirozený vývoj** dítěte mezi intaktními spolužáky (7), skutečnost, že běžná

škola dá dítěti **lepší možnost rozvoje** než škola speciální, uvedli 2 rodiče a důvod příliš velké **vzdálenosti od speciální školy** uvedli 3 rodiče.

Graf č. 22: Důvody k integraci dítěte

Koláčový graf vyjadřuje procentuálně důvody rodičů k integraci dítěte. Jako hlavní důvod k integraci dítěte uvedla většina rodičů přirozený vývoj dítěte mezi intaktními spolužáky (58 %), skutečnost, že běžná škola dá dítěti lepší možnost rozvoje než škola speciální (17 %) a 25 % respondentů uvedlo jako důvod velkou vzdálenost od školy speciální. Rodiče se tímto chtěli vyhnout nutnému pobytu dítěte na internátu.

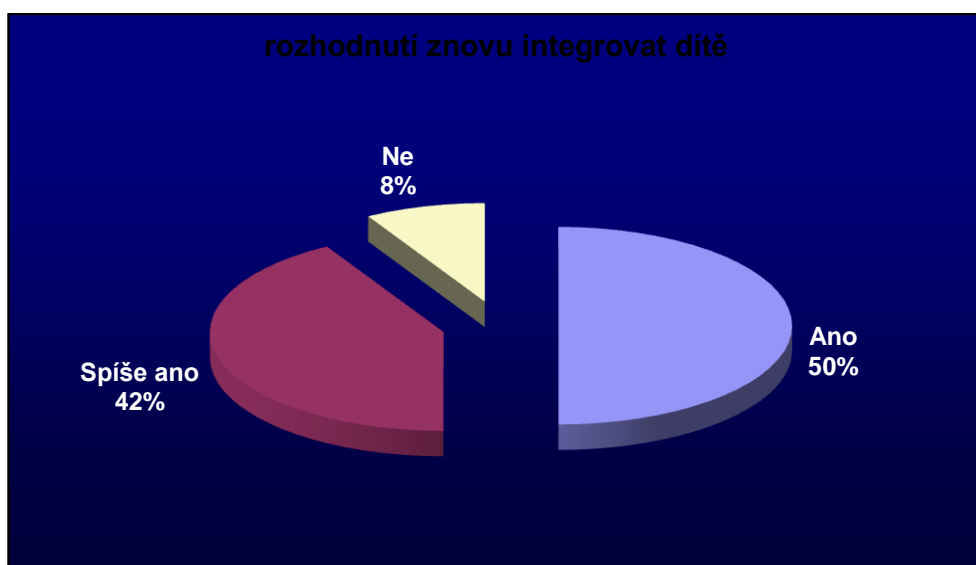
OTÁZKA Č. 4 : Po vašich zkušenostech s integrací byste začlenili dítě znovu?

Tabulka č. 23: Rozhodnutí znovu integrovat dítě

ODPOVĚĎ	POČET	%
ano	6	50
spíše ano	5	42
ne	1	8
CELKEM	12	100

Celkem bylo dotázáno 12 respondentů. Možnost znovu integrovat by zvolilo 6 rodičů z 12 dotazovaných. 5 rodičů by spíše integrovali znovu, než nikoli a 1 rodič by dal přednost zařazení do školy speciální.

Graf č. 23: Rozhodnutí znovu integrovat dítě

Graf ukazuje, že 50 % respondentů by se v případě nutnosti rozhodlo své dítě znovu integrovat, 42 % rodičů by se spíše rozhodlo znovu dítě integrovat, než umístit dítě ve speciální škole, 8 % uvedlo, že příště už by dali přednost výuce škole speciální a to z toho důvodu, že učitelé speciálních škol jsou více kompetentní pro výuku s určitým druhem postižení.

OTÁZKA Č. 5: Které zdroje užíváte při získávání informací o postižení Vašeho dítěte?

Tabulka č. 24: Užívané zdroje dostupných informací o postižení dítěte

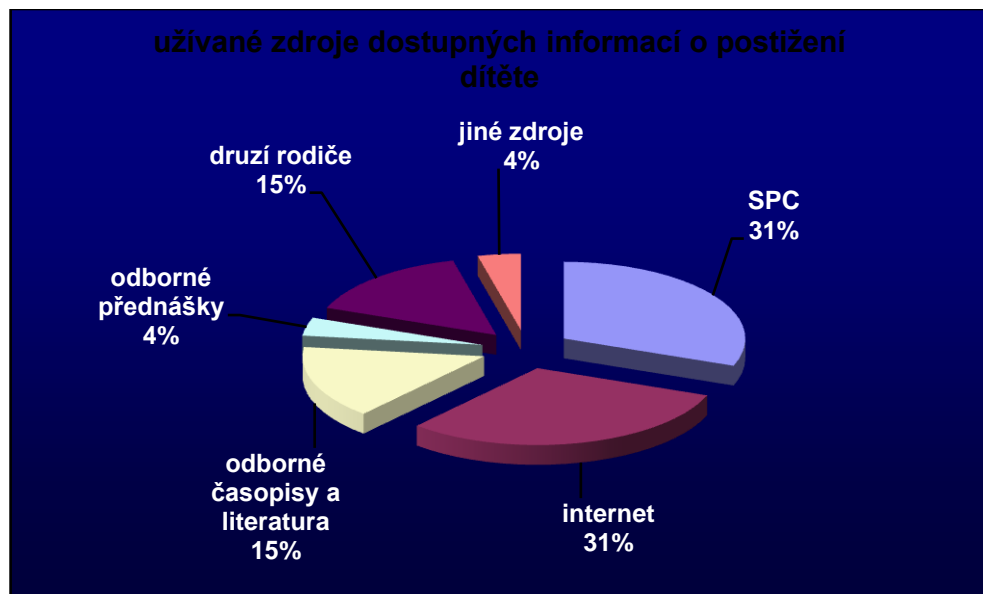
ODPOVĚĎ	POČET	%
SPC	8	31
Internet	8	31
odborné časopisy a literatura	4	15
odborné přednášky	1	4
druzí rodiče	4	15
jiné zdroje	1	4
CELKEM	12	100

Celkem vyplnilo dotazník 12 rodičů. Rodiče získávají informace o postižení jejich dítěte zejména z internetu (8), prostřednictvím SPC (8), dále z odborných

časopisů a literatury (4) a od druhých rodičů. Jeden rodič se účastní odborných přednášek a seminářů a 1 rodič uvedl jiný zdroj získávání informací.

Graf č. 24: Užívané zdroje dostupných informací o postižení dítěte

Nejčastěji získávají rodiče informace o postižení jejich dítěte prostřednictvím speciálně pedagogických center (31 %) a prostřednictvím internetu (31 %). 15 % rodičů využívá možnosti odborných časopisů a literatury, 15 % rodičů získává informace od ostatních rodičů dětí s postižením, 4 % z odborných přednášek a 4 % z jiných zdrojů, než byly uvedeny. V tomto případě byl jako jiný zdroj označen lékař postiženého žáka.

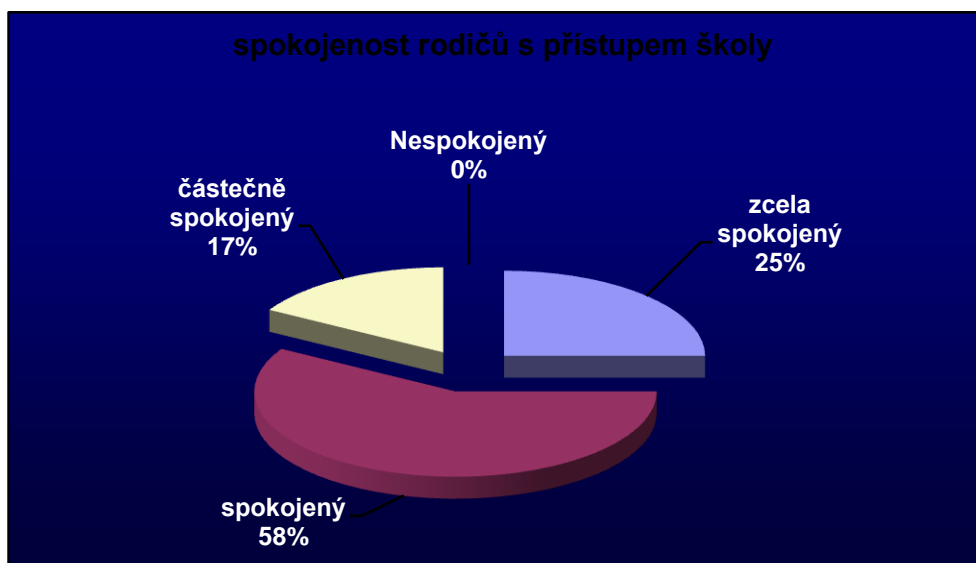
OTÁZKA Č. 6: Jak jste spokojeni s přístupem školy?

Tabulka č. 25: Spokojenost rodičů s přístupem školy

ODPOVĚĎ	POČET	%
zcela spokojený	3	25
spokojený	7	58
částečně spokojený	2	17
nespokojený	0	0
CELKEM	12	100

S přístupem školy jsou zcela spokojeni 3 rodiče z 12 dotazovaných, 7 rodičů je spokojených, 2 částečně spokojeni a ani jeden není nespokojen (0).

Graf č. 25: Spokojenost rodičů s přístupem školy

S přístupem školy je spokojena většina rodičů (58 %), zcela spokojeno 25 %, částečně spokojeno 17 %. Ani jeden rodič nevedl, že je nespokojen s přístupem školy k jeho dítěti s postižením (0 %), což je potěšující a svědčí o zodpovědném a vstřícném přístupu učitelů a ostatních zaměstnanců školy k handicapovaným dětem.

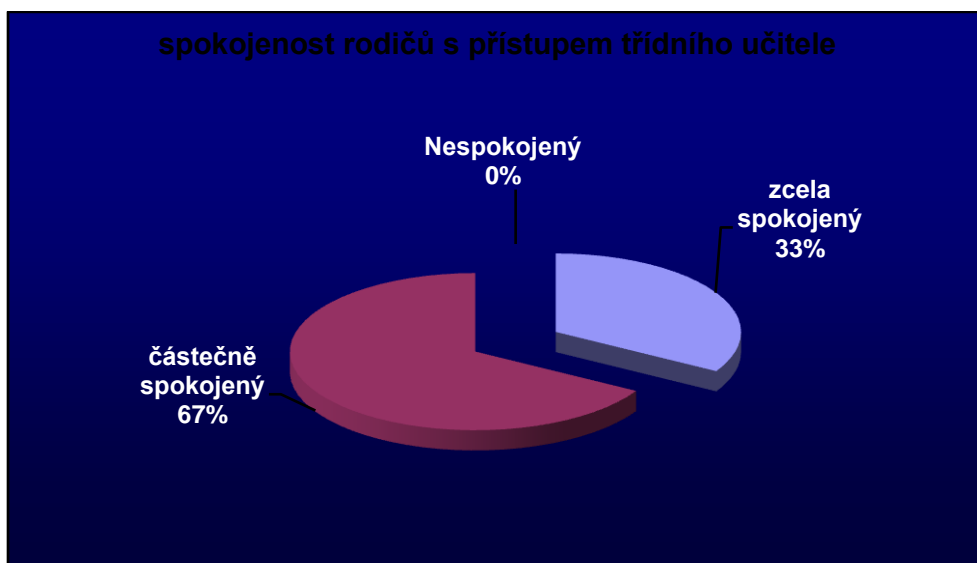
OTÁZKA Č. 7: Jak jste spokojeni s přístupem třídního učitele, popř. ostatními učiteli?

Tabulka č. 26: Spokojenost rodičů s přístupem třídního učitele

ODPOVĚĎ	POČET	%
zcela spokojený	4	33
částečně spokojený	8	67
nespokojený	0	0
CELKEM	12	100

S přístupem třídního učitele jsou zcela spokojeni 4 rodiče z 12 dotazovaných. 8 rodičů je částečně spokojených, ani jeden rodič není nespokojen (0).

Graf č. 26: Spokojenost rodičů s přístupem třídního učitele

Většina dotazovaných je pouze částečně spokojena s přístupem třídního učitele (67 %). Zcela spokojeno je 33 % rodičů a ani jeden rodič není nespokojený (0 %). Podobně jako u spokojenosti se školou jako celkem i u třídních učitelů se nevyskytuje ani jeden případ nespokojeného rodiče.

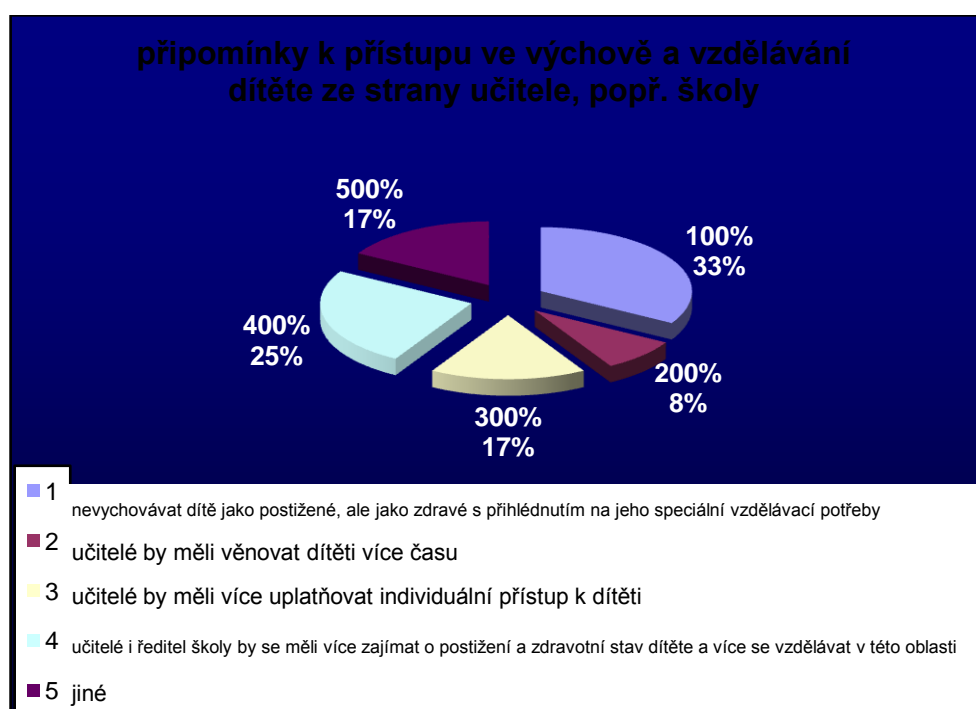
OTÁZKA Č. 8: Označte nejpřiléhavější připomínku, v čem by se měli učitelé, popř. škola zlepšit v přístupu k Vašemu dítěti:

Tabulka č. 27: Připomínky k přístupu ve výchově a vzdělávání dítěte ze strany učitele, popř. školy

ODPOVĚĎ	POČET	%
nevychovávat dítě jako postižené, ale jako zdravé s přihlédnutím na jeho speciální vzdělávací potřeby	4	33
učitelé by měli věnovat dítěti více času	1	8
učitelé by měli více uplatňovat individuální přístup k dítěti	2	17
učitelé i ředitel školy by se měli více zajímat o postižení a zdravotní stav dítěte a více se vzdělávat v této oblasti	3	25
jiné	2	17
CELKEM	12	100

Hlavní připomínkou k přístupu ve výchově a vzdělávání dítěte ze strany učitele, popř. školy je podle 4 rodičů z 12 dotazovaných nevychovat dítě jako postižené, ale jako zdravé s přihlédnutím na jeho speciální vzdělávací potřeby. Podle 1 rodiče by učitelé měli věnovat dítěti více času a podle 2 rodičů by měli více uplatňovat individuální přístup k dítěti. Skutečnost, že učitelé i ředitel školy by se měli více zajímat o postižení a zdravotní stav dítěte a více se vzdělávat v této oblasti uvedli 3 respondenti. Dva uvedli jinou připomínku, než byly nabízené možnosti.

Graf č. 27: Připomínky k přístupu ve výchově a vzdělávání dítěte ze strany učitele, popř. školy

Jako hlavní připomínku k přístupu ve výchově a vzdělávání dítěte ze strany učitele popř. školy označilo 33 % dotazovaných „nevychovat dítě jako postižené, ale jako zdravé s přihlédnutím na jeho speciální vzdělávací potřeby,“ 8% rodičů uvedlo názor, že učitelé by měli věnovat dítěti více času, 17 % rodičů skutečnost, že učitelé by měli více uplatňovat individuální přístup k dítěti, 25 % uvedlo, že učitelé i ředitel školy by se měli více zajímat o postižení a zdravotní stav dítěte a více se vzdělávat v této oblasti, 17 % rodičů uvedlo ještě jiné připomínky. Jeden rodič uvedl, že by měly být lépe vybírány aktivity školního vyučování, vzhledem k postižení dítěte, aby pro dítě nevznikaly dlouhé momenty nudy. Jiný rodič by uvítal učitelovu snahu více začlenit postižené dítě mezi žáky intaktní a snahu více dítě motivovat k výkonům.

OTÁZKA Č. 9: Co byste doporučovali pro zlepšení výchovně-vzdělávacích podmínek ve škole?

Jednalo se o typ otevřené otázky. Rodiče měli vypsát své náměty. Většina rodičů uvedla, že by bylo velmi vhodné snížit počet žáků ve třídě, kam je jejich dítě integrováno. Někteří rodiče by přivítali možnost konzultace speciálního pedagoga a psychologa přímo ve škole, možnost různých kurzů a pobytů, které by pomohly nastínit problematiku postižení jejich dítěte, či pravidelné schůzky pro rodiče s třídním učitelem, popř. pedagogickým asistentem.

Dvě dotazované by uvítaly bezbariérovou přestavbu školní budovy. Jsou nespokojeny s tím, že jejich děti mají vyučování v prvním patře budovy a přízemí, záchod je pouze v prvním patře, ve škole není výtah, a proto je nezbytné užívat schodolezu. Přestávky jsou takto velmi krátké. Tento problém by šel vyřešit dle názoru rodičů tak, že výuka by probíhala pouze v přízemí, kde by byla bezbariérová toaleta.

OTÁZKA č. 10 : Jak hodnotíte začlenění Vašeho dítěte do kolektivu třídy?

Tabulka č. 28: Hodnocení začlenění dítěte do kolektivu třídy

ODPOVĚĎ	POČET	%
plně	8	67
částečně	4	33
nezačlenilo se	0	0
CELKEM	12	100

Z 12 dotazovaných rodičů 8 hodnotí začlenění dítěte do kolektivu třídy jako plné, 4 jako částečné, a ani jeden rodič neuvedl, že by se dítě nezačlenilo (0), což je pozitivní.

Graf č. 28: Hodnocení začlenění dítěte do kolektivu třídy

Podle většiny rodičů se dítě **plně** začlenilo do kolektivu třídy (67 %), podle 33 % dotázaných se dítě začlenilo částečně. Ani v jednom případě nebylo uvedeno, že by se dítě nezačlenilo (0 %). Můžeme tedy konstatovat, že integrace žáků se speciálními vzdělávacími potřebami byla v těchto případech úspěšná.

OTÁZKA Č. 11: Byl dítěti přidělen pedagogický asistent? V případě, že ne uveďte důvod proč.

Tabulka č. 29: Přidělení pedagogického asistenta

ODPOVĚĎ	POČET	%
ano	5	42
ne	7	58
CELKEM	12	100

U 5 dětí byl pedagogický asistent přidělen, v 7 případech nikoli. Vzhledem k předchozí otázce se i přesto, že 58 % žáků nemělo asistenta, integrace zdařila.

Graf č. 29: Přidělení pedagogického asistenta

Pedagogický asistent nebyl přidělen v 58 % případů, u 42 % přidělen byl. Pouze jeden rodič uvedl, že pomoc pedagogického asistenta by byla zapotřebí, ale z osobních důvodů (na přání dcery) asistenci zajišťuje matka postižené. Jedná se o dívku s tak závažným postižením, že intimní asistenci přenechává raději blízké osobě.

ZÁVĚR

Cílem diplomové práce bylo zjistit u učitelů druhého stupně základních škol a nižších stupňů víceletých gymnázií, jak dalece jsou připraveni integrovat žáky s postižením a vytipovat speciální vzdělávací potřeby těchto žáků tak, aby mohlo v budoucnu docházet k jejich optimální výuce, vzdělávání a rozvoji.

Jak výsledky dotazníkového šetření dokazují, převážná většina učitelů integrovaných dětí hodnotí i přes obšírnost problematiky speciálního vzdělávání své kompetence jako dostatečné, což je v rozporu s obecnými argumentacemi při přijímání žáka do integrovaného vzdělávání. Zajímavé bylo zjištění, že skupina respondentů, kteří na otevřené otázky týkajících se speciální metodiky a speciálních vzdělávacích potřeb dopodrobna vypsali odpověď, se necítili být dostatečně erudováni pro vzdělávání integrovaných žáků a zmínili potřebu hlubších znalostí problematiky speciálních vzdělávacích potřeb. Naopak ti respondenti, kteří využili možnosti odpovědět pouze na uzavřené otázky, všichni uvedli, že učitelé jsou dostatečně kompetentní pro výchovu, rozvoj a vzdělávání žáků s postižením. Hypotéza č. 1 se tedy nepotvrdila.

Předpokládala jsem, že minimálně 90 % učitelů vyučujících integrované žáky s postižením je seznámeno s činností a naplněním speciálně pedagogického centra a s příslušným SPC spolupracuje. Celých 24 % učitelů buď nevědělo, jaká je činnost SPC, nebo vůbec neznala význam tohoto termínu. Kuriózní byl případ dotazované, která uvedla, že neexistují žádná vzdělávací centra pro učitele integrovaných dětí, kde by mohli získat potřebné informace a pomůcky pro výuku. Se Speciálně pedagogickým centrem (SPC) nespolečně pracuje 63 % dotázaných. Několik učitelů uvedlo, že spolupráce s rodinou postiženého a s jeho pedagogickým asistentem je dostačující, i přes to, že ve škole postrádají speciální vzdělávací pomůcky. Hypotéza č. 2 se taktéž nepotvrdila.

Předpokládala jsem, že učitelé uvedou speciální pedagogické postupy (metody), které uplatňují při výuce a vzdělávání žáka se speciálními vzdělávacími potřebami. Ti učitelé (21 %), kteří konkrétně uvedli, jaké postupy (metody) uplatňují při vyučování a výchově integrovaných žáků s postižením, napsali následující:

- častěji opakovat probranou látku
- poskytnout žákovi dostatečný časový prostor
- domácí úkoly by měly být kratší

- brát ohled na žakovu únavnost a poskytnout mu možnost odpočinku a relaxace i v průběhu hodiny
- odhlížet od méně závažných nedostatků
- pozitivně motivovat žáka s postižením

Učitelé uvedli, že pro žáky s kombinací postižení zraku a sluchu je nezbytná zřetelná výslovnost a neustále ověřování si porozuměnému, uplatňování názornosti, možnost prodlouženého výkladu, upravovat prověrky tak, aby zadané úkoly nebyly tolik abstraktní, poskytnout dvojnásobek času na vypracování úkolů, kompenzace hmatem a kontakt s předměty pokud je to možné. Při výuce cizích jazyků je nutné se neustále přesvědčovat, že žák nová slova a pojmy dobře slyší a poskytnout mu zvukové nahrávky.

Dále výsledky ukázaly, že překvapivých 53 % učitelů uvedlo pouze uplatňování individuálního přístupu a 26 % respondentů neodpovědělo na otázku vůbec.

Jaké jsou speciální vzdělávací potřeby žáků s postižením, uvedlo 38 % dotazovaných učitelů. Jako nejdůležitější učitelé uvedli využívání kompenzačních pomůcek, umožnění žákovi kompenzaci pomocí ostatních smyslů, zajištění pomoci pedagogického asistent, časté opakování a umožnění individuálního tempa postiženého žáka.

Jaké jsou speciální vzdělávací potřeby konkrétního žáka, nevědělo celých 22 % dotázaných, což je zarážející. Smutná je také skutečnost, že 40 % učitelů nevyužilo možnost odpovědi. Hypotéza č. 3 se tedy opětovně nepotvrdila.

Dalším cílem bylo zjistit, jak jsou rodiče integrovaných žáků se začleňováním spokojeni a zda by se pro integraci opětovně rozhodli, jestli dochází k dostatečné spolupráci mezi nimi, vedením školy, jednotlivými pedagogy a příslušným speciálním centrem, popř. co by se mělo v souvislosti se spoluprací změnit.

I přes nedostatek finančních, technických a personálních prostředků hodnotí převážná většina rodičů dětí se speciálními vzdělávacími potřebami integraci kladně a v případě potřeby, by se opětovně rozhodli začlenit své postižené dítě do běžného vzdělávacího proudu. Hypotéza č. 4 a hypotéza č. 5 se tedy potvrdily.

Obecně lze říci, že integrace žáků s postižením do běžných škol má i přes své menší i větší nedostatky nesporně kladný význam, jak pro žáky postižené, tak pro jejich rodinu, učitele, spolužáky a celou společnost. Většina dotázaných učitelů hodnotí své kompetence pro výuku postižených žáků jako dostatečné, přesto někteří učitelé zmínili, že se necítí být dostatečně erudováni pro vzdělávání integrovaných žáků a zmínili potřebu hlubších znalostí této problematiky.

Je alarmující, že učitelé převážně nespolupracují s příslušnými Speciálně pedagogickými centry (63 %), nebo vůbec neví (24 %), jaké jsou jejich činnosti, úkoly a naplnění i přesto, že uvedli, že postrádají speciální vzdělávací pomůcky pro výuku a odbornou spolupráci a pomoc se vzděláváním integrovaných žáků. Skutečnost, že je nezbytná odborná pomoc a spolupráce pro učitele integrovaných žáků dokazuje i jeden z respondentů svou poznámkou. Doslova uvedl: „Kdyby všechna práce s integrací neležela na mých bedrech, nebyla by pro mě zátěž a přinášela by mi tak radost.“

Dále z výsledků dotazníkového šetření vyplývá, že učitelé mají jasnou představu o smyslu integrace postižených žáků mezi žáky intaktní, ale je nutné, aby učitelé byli seznamováni s funkcí, úkoly a činnostmi SPC a docházelo k jejich vzájemné spolupráci. Je nezbytné, aby jim byly poskytnuty dostatečné informace o speciálních vzdělávacích potřebách žáků s postižením a zároveň měli k dispozici speciální vzdělávací pomůcky pro naplnění těchto potřeb.

Potěšující je skutečnost, že převážná většina rodičů dětí se speciálními vzdělávacími potřebami by se podle výsledků dotazníkového šetření opětovně rozhodli integrovat své postižené dítě do běžného vzdělávacího proudu.

SHRNUTÍ

Diplomová práce zjišťuje, jaké jsou speciální vzdělávací potřeby žáků integrovaných do běžného vzdělávacího proudu a jak dalece jsou učitelé těchto žáků kompetentní pro jejich výuku, vzdělávání a rozvoj.

Teoretická část objasňuje pojmy integrace, vyznačuje její typy, stupně a formy, dále objasňuje pojmy speciální pedagogika a speciální vzdělávací potřeby žáků s postižením. Vysvětluje systém vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami v České Republice. Rovněž označila speciální vzdělávací potřeby žáků podle jednotlivého druhu postižení. Práce se nezabývá dětmi s parciálními nedostatky a dětmi s poruchami chování.

Praktická část se pomocí dotazníkového šetření snaží vytipovat, jaké jsou speciální vzdělávací potřeby postižených žáků z pohledu učitelů. Pomocí dotazníkového šetření jsem se snažila zjistit, jsou-li rodiče postižených dětí se současným stavem integrace do běžných škol spokojeni.

LITERATURA

- NOVOSAD, L., ŠVINGALOVÁ, D. *Problém tělesnosti u hendikepovaných osob z hlediska filozofie výchovy*. Praha: Univerzita Karlova, PF, 2002, ISBN 80-7290-091-9
- PIPEKOVÁ, J. a kol. *Kapitoly ze Speciální pedagogiky*. Brno: Paido, 1998, ISBN 80-85931-65-6
- PIPEKOVÁ, J. a kol. *Kapitoly ze Speciální pedagogiky*. Brno: Paido, 2006, ISBN 80-7315-120-0
- KVĚTOŇOVÁ-ŠVECOVÁ, L. *Oftalmopedie*. Brno: Paido, 1998, ISBN 80-85931-58-8
- KERR, S. *Your Child with Special Needs*. London: Hodder, Stoughton, 1993, ISBN 0-340-64764-7
- JESENSKÝ, J. *Kategorie komprehenzivní tyflopédie II.díl*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2003, ISBN 80-7041-555-X
- KEBLOVÁ, A. *Integrované vzdělávání dětí se zrakovým postižením*. Praha: Septima, 1996, ISBN 80-85801-65-5
- RENOTIÉROVÁ, M., LUDÍKOVÁ, L. a kol. *Speciální pedagogika*. Olomouc: UP-PF, 2003, ISBN 80-244-0646-2
- VALENTA, M. a kol. *Přehled speciální pedagogiky a školská integrace*. Olomouc: UP, 2003, ISBN 80-244-0698-5
- MICHALÍK, J. *Školská integrace dětí s postižením*. Olomouc: UP, 2000, ISBN 80-244-0077-4
- VÍTKOVÁ, M. *Integrativní speciální pedagogika*. Brno: Paido, 1998, ISBN 80-85931-51-6
- VÍTKOVÁ, M. *Integrativní speciální pedagogika*. Brno: Paido, 2004, ISBN 80-7315-071-9

VÍTKOVÁ, M. *Otázky speciálně pedagogického poradenství*. Brno: Paido, 2004b, ISBN 80-86633-22-5

JESENSKÝ, J. *Kontrapunktů integrace zdravotně postižených*. Praha: Karolinum, 1995, ISBN 80-7184-030-0

HÁJKOVÁ, V. *Integrativní pedagogika*. Praha: IPPPČR, 2005, ISBN 80-86856-05-4

PRŮCHA, WALTEROVÁ, MAREŠ *Pedagogický slovník. 2001*, ISBN 80-7178-579-2

JANOTOVÁ, N., SVOBODOVÁ, K. *Integrace sluchově postiženého dítěte v mateřské a základní škole*. Praha: Septima, 1996, ISBN 80-85801-72-8

STRNADOVÁ, V. *Hádej, co říkám aneb Odezírání je nejisté umění*. Praha: Gong, 1998, ISSN 03223-0732

KOCUROVÁ, M. a kol. *Speciální pedagogika pro pomáhající profese*. Plzeň, ZČU, 2002, ISBN 80-7082-844-7

SMÝKAL, J. *Tyflopedický lexikon jmenný* Brno : Technické muzeum, 2006, ISBN 80-86413-30-6

SOVÁK, M. *Nárys speciální pedagogiky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1983

Vyhláška MŠMT ČR č. 73/2005 sb. o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných.

Vyhláška MŠMT ČR č. 73/2005 sb. o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních.

Zákon č. 561/2004 sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání.

Elektronické zdroje:

<http://www.modernivyucovani.cz>

<http://www.osn.cz>

http://www.sp.vmartjas.com/ke_stazeni/oftalmopedie/oftalmopedie.ppt

<http://www.msmt.cz>

<http://www.ippp.cz/sluzby/spc/sites/index.html#>

<http://www.zrak.opava.cz/kompenzace.html>

<http://www.anticer.cz/kp.htm>

http://www.tamtam-praha.cz/zajima-vas_info-pro-vas-vzdelavani.php

<http://www.tyfloservis.cz>

<http://www.nrzp.cz>

<http://www.sons.cz>

<http://www.rvp.cz>

<http://www.helpnet.cz>

<http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-o-pravech-ditete.pdf>

<http://www.mepsyd.es>

www.mec.es/cesces/informe-2003-2004/4-1.pdf

<http://www.remo.ws/revista/n8/n8-broga.htm>

http://www.discapnet.es/documentos/Tecnica/Interedvisual/ponencias/intervencion_dbv_pys_nrm.pdf

SEZNAM PŘÍLOH

1. dotazník použitý pro zjišťování speciálních vzdělávacích potřeb žáků s postižením určený učitelům
2. dotazník použitý pro zjišťování speciálních vzdělávacích potřeb žáků s postižením určený rodičům
3. ukázka vyplněného dotazníku určeného učitelům
4. ukázka vyplněného dotazníku určeného rodičům
5. průvodní dopis zaslaným ředitelům škol, ke kterému byl přiložen dotazník v elektronické podobě

DOTAZNÍK

INTEGROVANÉ DĚTI – Děti se speciálními vzdělávacími potřebami

Určeno pedagogům, kteří v současné době nebo i v minulosti učili či vychovávali s tzv. integrované děti.

Vážené pedagožky a vážení pedagogové,

Obracím se na Vás s prosbou o laskavé vyplnění přiloženého dotazníku. Zpracovávám téma „Děti se speciálně vzdělávacími potřebami“ jako náplň své diplomové práce na Pedagogické fakultě Jihočeské Univerzity v Českých Budějovicích.

Pečlivým vyplněním dotazníku mi umožníte objektivně zmapovat situaci SVP (Speciální vzdělávací potřeby) u integrovaných dětí na našich školách.

Pokud jste učili nebo učíte více integrovaných dětí, vyplňte, prosím, dotazník pro každé dítě zvlášť. Dotazníky jsou anonymní, informace i údaje v nich budou použity pouze pro potřeby mé diplomové práce.

Dotazníky, prosím, vyplňte do 14 dnů a prostřednictvím Vaší školy zašlete zpět na adresu:

Zuzana Malá, Haklovy Dvory 2007, České Budějovice, 37005

nebo na email: **mala.susana@centrum.cz**

Děkuji mnohokrát za Vaše pochopení i spolupráci

Studentka 4. ročníku PF/JČU Zuzana Malá

DOTAZNÍK:

-zakroužkujte pro Vás nejbližší variantu odpovědi, v doplňujících otázkách sami vypište odpověď, prosím

1.Mám zkušenosti se vzděláváním a výchovou integrovaného dítěte s tímto druhem postižení:

- a) dětská mozková obrna
- b) sluchové postižení (vypsat konkrétně)
- c) zrakové postižení (vypsat konkrétně)
- d) tělesné postižení (vypsat konkrétně)
- e) poruchy řeči (vypsat konkrétně)
- f) autismus
- g) kombinované poruchy (vypsat konkrétně)

2. Označte, v čem podle vás spočívá hlavní myšlenka integrace:

- a) zapojení dětí s různým druhem postižení do běžné třídy s přihlédnutím na jejich postižení
- b) zapojení dětí s různým druhem postižení do běžné třídy s využitím metodiky speciálních vzdělávacích potřeb
- c) možnost žáka získat i přes své postižení takové vzdělání, které odpovídá jeho rozumovým schopnostem

3.Vypište, jaké speciální pedagogické postupy (metody) uplatňujete při výchově a vzdělávání integrovaných žáků vzhledem k jejich speciálním vzdělávacím potřebám.

4. Určete, které speciální vzdělávací potřeby má postižený žák integrovaný do vaší třídy.

5. Označte, co je podle vás největším konkrétním problémem integrace žáka ve vaší třídě.

- a) nadměrné množství žáků ve třídě
- b) nedostatek kvalitních kompenzačních pomůcek
- c) nepřítomnost pedagogického asistenta
- d) bezbariérovost
- e) neexistuje žádný problém

6. Uved'te, jaká sféra speciálních vzdělávacích potřeb je pro žáka na vaší škole největším problémem. Možno označit více odpovědí.

- a) technické
- b) personální
- c) ekonomické
- d) vzdělávání asistentů
- e) jiné (vypište)

7.Uved'te, jakým hlavním způsobem byly pro výuku zajištěny speciální vzdělávací pomůcky.

- a) příspěvím rodičů
- b) zapůjčením z SPC
- c) zajištěny učiteli
- d) vyrobeny učiteli
- e) nebyly dostatečně zajištěny

8.V jaké míře používáte speciální vzdělávací pomůcky?

- a) v plné míře
- b) omezeně
- c) nepoužívám je

9.Jakým způsobem jste se připravoval/a na příchod postiženého žáka?

- a) kontaktováním s rodinou a žákem
- b) kontaktováním speciálního centra
- c) samostudiem z odborné literatury a internetu
- d) návštěvou odborných seminářů

10. Víte, čím se zabývá speciálně pedagogické centrum (SPC)?

- ano
- ne

11.Jak hodnotíte spolupráci s SPC?

- a) zcela spokojený
- b) částečně spokojený
- c) nespokojený
- d) nespolečnosti

12. Byl pro žáka vypracován individuální výchovně vzdělávací plán?

- ano
- ne
- nevím

13.Podílelo se SPC na vypracování individuálního výchovně vzdělávacího plánu?

- ano
- ne
- nevím

14.Byl žákovi přidělen pedagogický asistent?

- ano
- ne
- ne, nepotřebuje

15.Do jaké míry využíváte pomoc pedagogického asistenta vy, je-li dítěti přidělen?

- v plné míře
- omezeně
- nepoužívám

16. Jsou podle vás učitelé dostatečně připraveni integrovat žáky s postižením?

- ano
- spíše ano
- ne

17. Označte, pro koho především je integrace přínosem.

- a) pro dítě s postižením a pro jeho spolužáky
- b) především pro dítě s postižením
- c) pro všechny (i nepřímé)účastníky- spolužáci, učitelé, ředitel, rodina postiženého
- d) pro spolužáky ano, ale postiženého by bylo lepší vzdělávání ve speciální škole

Děkuji Vám za vyplnění dotazníku.

Chcete-li cokoliv dalšího k tématu sdělit, můžete využít volné místo zde.

DOTAZNÍK
INTEGROVANÉ DĚTI – Děti se speciálně vzdělávacími potřebami

Vážená paní, vážený pane.

Obracím se na Vás s prosbou o laskavé vyplnění přiloženého dotazníku. Zpracovávám téma „Děti se speciálně vzdělávacími potřebami“ jako náplň své diplomové práce na Pedagogické fakultě Jihočeské Univerzity v Českých Budějovicích.

Pečlivým vyplněním dotazníku mi umožníte objektivně zmapovat situaci SVP (Speciálně vzdělávacích potřeb) u integrovaných dětí na našich školách. Dotazníky jsou anonymní, informace i údaje v nich budou použity pouze pro potřeby mé diplomové práce.

Věřím, že Vaše spolupráce pomůže učitelům, aby byli v tomto odvětví dostatečně vzděláváni a rodičům usnadní podmínky s integrací a spoluprací v prostředí našich škol.

Dotazníky, prosím, vyplňte do 14 dnů a zašlete zpět na adresu:

Zuzana Malá, Haklovy Dvory 2007, České Budějovice, 37005

nebo na email: mala.susana@centrum.cz

Děkuji mnohokrát za Vaše pochopení i spolupráci

Studentka 4. ročníku PF/JČU Zuzana Malá

DOTAZNÍK

-zakroužkujte podle Vás nejbližší variantu odpovědi, v doplňujících otázkách sami vypište odpověď, prosím

1. Můj syn/moje dcera má tento druh postižení:

a) Mentální

- mírné (IQ 68-50)
- střední (IQ 49-35)
- těžké (IQ 34-20)

b) Tělesné

- Nepohyblivost horních končetin

➤ jedné

➤ obou

částečné / úplné

- Nepohyblivost dolních končetin

➤ jedné

➤ obou

částečné / úplné

c) Zrakové

- slabozrakost
- tupozrakost
- zbytky zraku
- nevidomost

d) Sluchové

- nedoslýchavost

- zbytky sluchu
- úplná hluchota
- před 6 rokem
- po 6 roce

e) Vady řeči

- patlavost
- huhňavost
- brebtavost
- koptavost
- oněmění
- dysfázie

f) autismus

g) kombinované postižení

**2. Co si představujete pod pojmem speciální vzdělávací potřeby Vašeho dítěte?
Vypište.**

**3. Jaký byl hlavní důvod, který Vás vedl k integraci Vašeho dítěte do běžné
základní školy?**

- velká vzdálenost od speciální školy (nutný pobyt na internátu)
- přirozený vývoj dítěte mezi intaktními spolužáky
- běžná škola dá dítěti lepší možnost rozvoje než škola speciální

4. Po Vašich zkušenostech s integrací byste začlenili dítě znovu?

- ano
- spíše ano
- ne

5. Které zdroje užíváte při získávání informací o postižení Vašeho dítěte? (můžete označit více možností)

- SPC
- internet
- odborné časopisy a literatura
- odborné přednášky
- druzí rodiče
- jiné zdroje

6. Jak jste spokojeni s přístupem školy?

- zcela spokojený
- spokojený
- částečně spokojený
- nespokojený

7. Jak jste spokojeni s přístupem třídního učitele, popř. ostatními učiteli?

- zcela spokojený
- částečně spokojený
- nespokojený

8. Označte nejpřílehavější připomínku, v čem by se měli učitelé, popř. škola zlepšit v přístupu k Vašemu dítěti:

- nevychovávat dítě jako postižené, ale jako zdravé s přihlédnutím na jeho speciální vzdělávací potřeby
- učitelé by měli věnovat dítěti více času
- učitelé by měli více uplatňovat individuální přístup k dítěti
- učitelé i ředitel školy by se měli více zajímat o postižení a zdravotní stav dítěte a více se vzdělávat v této oblasti
- jiné

9. Co byste doporučovali pro zlepšení výchovně-vzdělávacích podmínek ve škole?

Vypište.

10. Jak hodnotíte začlenění Vašeho dítěte do kolektivu třídy?

- plně
- částečně
- nezačlenilo se

11. Byl dítěti přidělen pedagogický asistent? V případě, že ne uveďte důvod proč.

- ano
- ne

Děkuji Vám za vyplnění dotazníku.

Chcete-li cokoli dalšího k tématu sdělit, můžete využít volné místo zde.

Vážená paní ředitelko, vážený pane řediteli,

Jmenuji se Zuzana Malá a jsem studentkou 5. ročníku Pedagogické fakulty Jihočeské Univerzity v Českých Budějovicích. Jako téma své diplomové práce jsem si zvolila:

INTEGROVANÉ DĚTI – Děti se speciálními vzdělávacími potřebami

Poněvadž jsem byla informována, že na Vaší škole vzděláváte a vychováváte integrované žáky s postižením, obracím se na Vás s prosbou o laskavé vyplnění dotazníku učiteli integrovaných žáků, které poslouží jako podklad pro praktickou část mé diplomové práce.

V příloze tohoto emailu Vám posílám dotazník určený pedagogům a uctivě Vás žádám o jeho vyplnění těmi, kteří učili či vyučují integrované žáky na druhém stupni. K dotazníku je pro ně rovněž přiložen úvodní dopis. Dotazník mohou vyplnit všichni učitelé jednoho integrovaného žáka a jsou přísně anonymní.

Pečlivým vyplněním dotazníku mi bude umožněno objektivně zmapovat situaci SVP (Speciální vzdělávací potřeby) u integrovaných dětí na našich školách.

Prosím Vás, aby vyplněné dotazníky byly odeslány zpět na můj email.

Vážím si Vaší spolupráce.

Velice děkuji a přeji hezký den.

Zuzana Malá (studentka PF/JCU)

